

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VINCENC FURCH

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor práce: Anna Vacková

Studijní obor: Bohemistika a Anglický jazyk a literatura

Ročník: III.

2016

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Jihlavě dne 9. května 2016

.....
Anna Vacková

Poděkování

Děkuji zejména panu prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc., za jeho odborné a profesionální vedení, trpělivost, cenné rady a připomínky, které pomohly ke vzniku této bakalářské práce.

Anotace

Hlavním cílem této bakalářské práce je zpracování recepce života a díla básníka Vincence Furcha a vytvoření přehledu o frekvenci vydávání jeho děl v určitých časových obdobích. Dále bude provedena analýza povahy Furchových básní, důraz klademe zejména na versologii, strofiku a motiviku básní. Prvotně se zaměřujeme na to, co je pro poetiku jeho básní typické, druhotně vymezujeme znaky, které pro jeho tvorbu jsou specifické a vymykají se běžné výstavbě.

Abstract

The main goal of the bachelor thesis is to gain facts about Vincenc Furch's life and work and to create an overview which pays attention on frequency of publishing of his works in certain periods of time. The next step will be an analysis of Furch's poems with emphasis on versology, composition and used motifs. We focus mainly on what is natural and common for Furch's poetics and then we look for features which differ and which might be perceived as specific and original for his poetics.

Obsah

Úvod.....	8
1. Osoba a život Vincence Furcha	10
1.1 Dětství	10
1.2 Mládí	10
1.3 Dospělost.....	11
1.4 Úmrtí	12
2. Dílo a jeho recepce	14
3. Vydávání děl	18
3.1 Frekvence vydávání Furchových děl	19
4. Porovnání edic o Vincenci Furchovi	21
4.1 Karel Svoboda – <i>Vybrané básně</i> (1917)	21
4.2 Antonín Bartušek – <i>Plná luna</i> (1974).....	23
4.3 Václav Cílek – <i>Sépiové malby</i> (2006).....	27
5. Povaha textů Vincence Furcha	30
5.1 básně vlastenecké a historické	30
5.1.1 Metrika básní vlasteneckých a historických.....	34
5.1.2 Strofické a versologické formy básní vlasteneckých a historických.....	35
5.1.3 Motivy v básních vlasteneckých a historických.....	36
5.2 básně přírodní lyriky	37
5.3 básně milostné a reflexivní lyriky	39
5.3.1 Metrika básní lyrické povahy	42
5.3.2 Strofické a versologické formy básní povahy lyrické	43
5.3.3 Porovnání metriky, strofických a versologických forem básní vlasteneckých a historických s básněmi lyrické povahy.....	45
5.3.4 Motivy v básních lyrických	46
Závěr	50

Seznam použité literatury	52
Primární literatura	52
Sekundární literatura	52
Periodika	52
Prameny.....	53
Obrázková příloha.....	54

Úvod

První část mé bakalářské práce sestává z několika dílčích částí. Primárním cílem těchto částí je seznámit čtenáře s básníkem Vincencem Furchem a vytvořit si o něm, jeho životě a díle ucelenou představu. Z hlediska kvantity není v současné době k dispozici mnoho materiálu, který by se na život či tvorbu Vincence Furcha soustředil, z tohoto důvodu ve své práci čerpáme hlavně ze dvou pramenů – z jednoho z prvních výborů, který byl o Vincenci Furchovi zpracován (Karel Svoboda a jeho *Vybrané básně*) a dále z výboru, který můžeme označit za nejnovější, ačkoli od jeho vydání uplynulo více než 40 let (Antonín Bartušek a výbor *Plná Luna*).

V další navazující kapitole, jež sleduje hlavně recepci Fruchova díla, se škála užitých zdrojů rozšiřuje. Čerpáme zde hlavně z dobových periodik (*Moravská orlice* či *Osvěta*), oporou se pro naše sledování stala i kniha Miloslava Hýska *Literární Morava v letech 1849-1885*. V podkapitole nazvané „Frekvence vydávání Furchových děl“ se stala klíčovou internetová databáze Souborného katalogu České republiky (www.caslin.cz), pomocí které jsme byli schopni vyhodnotit počet Furchových publikovaných sbírek a knih.

Čtvrtá kapitola této bakalářské práce je postavena na komparaci třech edic o Vincenci Furchovi, které v uplynulém staletí vyšly. Zkoumáme zde rozdílné přístupy k Furchovi jako k básníkovi, snažíme se porovnat, jak na tvorbu Vincence Furcha nahlíží autoři těchto výborů a také si všímáme, jak jsou výbory kompozičně vystaveny. Základními texty se tedy pochopitelně staly samotné edice, jmenovitě Karel Svoboda a jeho *Vybrané básně*, Antonín Bartušek a edice *Plná luna* a konečně Václav Cílek a výbor *Sépiové malby*.

Pro druhou část se stala stěžejní tzv. Databáze českých meter. Ta byla po intenzivní práci versologického týmu Ústavu pro českou literaturu AV ČR zveřejněna a zpřístupněna v roce 2014. Tato databáze, která úzce spolupracuje s Korpusem českého verše, obsahuje metrický a strofický popis více než 80 000 básní z počátku 19. a 20. století. V aplikaci proto bylo možné vytvořit si i vizualizaci Furchových básní dostupných z korpusu a byli jsme je tak schopni posléze podrobit analýze. Z knižně vydaných titulů jsme se opírali zejména o publikaci Roberta Ibrahima, Petra Plecháče a Jakuba Říhy, totiž o *Úvod do teorie verše*. Využili jsme i rozšířenou verzi výkladu, která je dostupná on-line na stránkách versologického týmu. Právě tyto zmíněné

aplikace nám v mnohém pomohly dospět k cíli praktické části - věrohodné a přesné analýze Furchových textů.

1. Osoba a život Vincence Furcha

1.1 Dětství

Život Vincence Furcha započal na Vysočině, konkrétně v malé vsi nedaleko města Telče, v Krasonicích. Na zdejším zámku, kde byl Furchův otec Antonín správcem želetavského panství, se 5. srpna roku 1817 budoucí básník narodil. Mateřskou řečí mu byla němčina. Jak již uvádí Josef Jungmann ve svém spisu *Historie literatury české*, jenž už poprvé vychází v roce 1825, „Furchův otec byl Němec, matka Slovanka“.¹ Antonín Furch pocházel z jižní Moravy nedaleko od Mikulova. Oproti tomu Furchova matka Anna, dívčím jménem Zvachová, byla „ze starého měšťanského rodu, již od 18. století usazeného v Telči“.²

Furchovy první krůčky a dětské hry se tedy uskutečnily v zázemí renesančního krasonického zámku, kde spolu s rodiči a svými dvěma sourozenci žil do roku 1820. Následně byl totiž Furchův otec přeložen do Telče, kde „malý Vincenc vyrůstal v půvabném prostředí starobylého „jezerního“ města, v domě takzvaném malém loubí, a tam se mu dostalo také základního vzdělání na zdejší hlavní škole“.³ V roce 1829, kdy Furch završil své základní vzdělání a začal navštěvovat jihlavské gymnázium, umírá také jeho matka Anna, jež na Furcha měla při utváření básnickovy identity a osobnosti zřejmě velký vliv. Antonín Bartušek, autor doslovu k výboru Furchových básní *Plná luna* (1974), píše následující: „Byla to patrně její výchova, české prostředí, v němž vyrůstal, i některé další vlivy, jež rozhodly o básníkově vřelém příklonu k české národnosti“.⁴

1.2 Mládí

Mladý Vincenc Furch, jak již bylo zmíněno výše, pokračoval ve studiu na gymnáziu v Jihlavě a to do roku 1835. Bartušek uvádí, že jeho průměr byl vesměs výborný a navíc dodává, že jistý profesor Karel Enk von der Burg v něm vzbudil první zájem o literaturu.⁵ Po ukončení studia na gymnáziu se Furch přesunul do Brna, kde v letech 1835-1837 studoval filosofii. Zde Furcha ovlivnila výrazná osobnost Františka Matouše Klácela, který na brněnském filosofickém ústavu přednášel filosofii a zároveň

¹ JUNGSMANN, Josef. *Historie literatury české*. Praha: Museum království českého, 1825, str. 556.

² BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 90.

³ Tamtéž, str. 91.

⁴ Tamtéž, str. 90.

⁵ Tamtéž, str. 91.

šířil své svobodomyšlné názory na národní obrodu a také volal po nápravě poměrů v tehdejší společnosti. Myšlenky národního uvědomění na Moravě šířili také František Sušil a Alois Vojtěch Šembera. Druhý jmenovaný se později stal Furchovým blízkým přítelem. Nepochybujeme, že právě práce Klácela, Sušila a Šembery měla na Furcha mocný vliv – přiklonil se k české řeči a literatuře.

Furch svá studia završil v Olomouci (1837-1841), kde studoval práva na stavovské akademii. Teprve tam podle Františka Zákrejse na Furcha působil český jazyk úplně, „zde [v Olomouci] teprve dostalo se snaživému mladíkovi příležitosti, aby nejen z českých knih, nýbrž i z veřejných přednášek, na stavovské akademii v české řeči odbývaných, vzdělati se mohl v mateřské mluvě“.⁶ A právě na počátku 40. let 18. století Furch otiskl své první literární pokusy.

1.3 Dospělost

Životní cesta Vincence Furcha pokračovala dále, jeho novým útočištěm se stala rakouská Vídeň. Čtyřiaadvacetiletý Furch zde zastával pozici státního úředníka a byl jím až do své smrti. Po celý čas, který ve Vídni strávil, zvolna kariéerně postupoval a zvyšoval své postavení. Tak například v roce 1847 se stal ingrossistou při hlavní komorní účtárně (ingrossista je více méně lepší účetní), roku 1850 účetním revidentem u ministerstva obchodu, průmyslu a veřejných staveb. Dále například roku 1855 dvorským koncipistou při nejvyšším úřadě kontrolním a konečně roku 1862 účetním radou při centrální účtárně pro komunikační ústavy.

Ani Furchův život nepostrádá „tmavá místa“, osobní tragédie. Jako první pro Frucha těžké období můžeme vnímat rok 1848. Byla to doba právě propukávající revoluce na evropském kontinentě, jež spěla k několika významným změnám, a to zejména pro jeho vlastenecké cítění s českým národem.

Situace byla neklidná. Už na počátku roku vypukla revoluce v Paříži, v březnu došlo k protivládním demonstracím ve Vídni, následovalo uherské a pražské povstání. Nakonec propuklo v říjnu 1848 povstání ve Vídni. V této nelehké době se Furch patrně obával reálné možnosti, že by mohl být pronásledován a následně zatčen rakouskými četníky. Již těsně po svém příchodu do Vídne (1841) se aktivně zapojil do „veškerého tamního národního ruchu a politických manifestací vídeňských Čechů a v duchu této

⁶ ZÁKREJS, František. Vincenc Furch od Františka Zákrejse. *Osvěta*. Praha: 1873, roč. I., str. 854.

nálady také tvořil své vlastenecké básně“.⁷ A co více, napsal také „moravskou“ sloku k národní hymně *Kde domov můj?*, která se zpívala poprvé 27. března 1847 na slovanské besedě ve Vídni. Jak dosvědčuje Antonín Bartušek „tímto na sebe soustředil pozornost rakouské policie a nepřázeň vlády, takže musel během revoluce roku 1848 z Vídně utéci“.⁸ Spojil se se svým přítelem Františkem Sankotem a společně utíkali před hrozícím zatčením (Sankota byl podezřelý z protirakouských rejdů – nekalé činnosti) do Telče. Cesta za „vysněným rájem“ byla náročná. Nějakým dopravním prostředkem se dostali do Štokravy (rakousky Stockerau), města, které se nachází v Dolním Rakousku asi 25 kilometrů severozápadně od Vídně. Odtud se pak vydali pěšky do Telče.

Tehdy jednatřicetiletý Furch našel útočiště u své sestry Anny. Antonín Bartušek píše, že ani zde, daleko od svého vídeňského bytu, se Furch nedokázal zbavit myšlenky na přicházející četníky hledající jeho osobu. Prý neustále vysedával u okna a sledoval, nejdou-li pro něj příslušníci rakouské policie.⁹ Vincenc Furch byl nakonec policií vypátrán, avšak podařilo se mu znovu utéci, „vyskočil, tak jak byl, v trepkách a lehkém domácím šatě do zahrady a odtud do polí a prchal do Veselíčka u Přerova, letního sídla tehdejší telečské šlechty, kdy byl v té době správcem Němec Meissner, spřátelený s Furchovými. Furch – ne zvlášť pevného zdraví – se na útěku nachladil a onemocněl zápallem plic“.¹⁰ Nemocného pak ošetřovala Meissnerova dcera a oba mladí lidé se do sebe zamilovali. Jejich milostný poměr ale musel být ukončen, totiž Meissner jako Němec nechtěl ke sňatku s Čechem Furchem svolit a jejich cesty se tedy rozešly. Furch prožil těžké životní zklamání, byl nešťasten, od té doby se uzavřel do sebe a žil samotářsky. Sám to i napsal Šemberovi již v roce 1843: „Kdybych mohl nevytrženě žítí ve svém sněném světě, nestaral bych se skoro o zevnitřní svět“.¹¹

1.4 Úmrtí

Zmiňme ještě několik dalších událostí ze života básníka. Furch se znovu uchýlil do Vídně, od počátku 50. let pozvolna ochabovalo jeho zdraví. 50. léta jsou zároveň poznamenaná osobními ztrátami – hlavně smrtí jeho otce, jenž umírá roku 1857 v Telči. Počínaje rokem 1858 trpěl Furch onemocněním hrtanu, od roku 1860 pak téměř ztratil hlas. Furch si ale v mysli stále uchovával krásné a radostné vzpomínky na Telč,

⁷ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 106.

⁸ Tamtéž

⁹ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 106.

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Tamtéž

příležitostně tam dojížděl. Naposledy Telč navštívil roku 1862 a nechal se slyšet, že je to jediné místo, kde by chtěl naposledy spočinout.

Vincenc Furch zemřel ve Vídni 5. ledna 1864 na následky vleklé hrtanové choroby. Jeho tělo bylo prvotně pohřbeno na vídeňském hřbitově u sv. Marka, „rakev byla ozdobena velkým vavřínovým věncem, opatřeným skvostnou trikolórou v slovanských barvách (...) smuteční projev měl syn A. V. Šembery básník V. K. Šembera“.¹² Zprávu o básníkově smrti přineslo několik listů a periodik, např. *Moravská orlice*, *Hlas* či *Národ*. List *Hlas* komentoval básníkův skon následovně: „Dozpíval slavík – dozvučela píseň – dotlouklo srdce, srdce šlechtné a my stojíme opět u hrobu. Uložen v něm dříme člověk, v krásném smyslu slova toho, muž poctivec a – básník“.¹³ Nebo dále zmíněná *Moravská orlice*: „Vincenc Furch, moravský básník, zemřel (...) Kdokoliv ho znal, ctil v něm veleušlechtilou a panensky jemnou povahu. Vlast pak ztratila v něm pravou ozdobu svou“.¹⁴ Nesmíme tak opomenout ani Furchovu hodnotu jako člověka – člověka vlastence.

Po šedesáti čtyřech letech se také splnilo Furchovo přání – jeho ostatky byly roku 1928 slavnostně převezeny do Telče a uloženy na hřbitově u sv. Anny.

Ukončeme tuto kapitolu slovy Františka Zákrejse, takto o Furchovi hovoří v roce 1873, „Od doby Komenského, jenž nám daroval mnohostranný, mnohovýznamný Labyrint světa, nezrodila posvátná slovanská půda družné Moravy individuálního básníka, jenž by nám mohl být tak sympatickým jako Vincenc Furch“.¹⁵ Se Zákrejsovým prohlášením se dnes nemusíme plně ztotožňovat, je ale zjevné, že po básníkově smrti se v nekrologích začal budovat jakýsi jeho kult, jenž sice nevycházel z analýz či interpretací Furchových básnických děl, ale spíše odrážel žurnalistické kliše.

¹² Tamtéž, str. 117.

¹³ *Hlas*. Praha, 1864, roč. III, č. 15.

¹⁴ *Moravská orlice*. Brno, 1864, č. 5.

¹⁵ ZÁKREJS, František. Vincenc Furch od Františka Zákrejse. *Osvěta*. Praha: 1873, roč. I., str. 853.

2. Dílo a jeho recepce

Literární tvorba Vincence Furcha není výrazně rozsáhlá. Tvoří ji zejména básnické sbírky, část z nich vyšla až po básnickově smrti.

Své první básnické pokusy Furch otiskl časopisecky již v roce 1841. Jednalo se o báseň *Vidění*, kterou Alois Vojtěch Šembera zařadil do spisu *Vpád Mongolů do Moravy*. Ve stejném roce publikoval i několik vlasteneckých básní. Výraznějším počinem je pak cyklus básní, který nese název *Plané růže*. V letech 1843 a 1844 vychází první dva svazky veršů, jež Furch nazval stručně a jednoduše *Básně*. Literární historik Jaroslav Vlček je v *Listech filologických* (roč. 1904) hodnotí ne příliš pozitivně, „Jsou to obvyklé a tehdy sladké a hladké verše (...) na milenku a vlast, a lehká forma jejich přivábila několik tehdejších skladatelů našich, že jim podložili populární nápěvy“.¹⁶ Sám Vlček poznamenává, že Furch není oním velkým básníkem, za jakého považujeme například Karla Hynka Máchu. U Furcha postrádá jakousi hlubší myšlenku, něco, co „žije“ skryto za verši. Přiznává však, že o jeho uměleckém nadání nesmíme pochybovat a v jeho básních nalézá několik výrazných a zajímavých momentů.¹⁷ Miloslav Hýsek ve své knize *Literární Morava v letech 1849-1885* sbírku *Básně* hodnotí velmi podobně jako Jaroslav Vlček, „formálně prozrazují tyto *Básně*, poslané jako pozdrav vlasti z ciziny, začátečníka, který ani dobře česky neumí (...), obsah básní stojí na výši tehdejší české literatury“.¹⁸

Oba dva svazky *Básní* jsou rozděleny na dvě části. První sestává z již předtím publikovaných cyklů *Plané růže* a *Rozličné básně*, druhý z *Písní* a *Rozličných básní*. Literární historici se shodují, že jako vzor pro cyklus *Plané růže* Furch využil básnickou sbírku Františka Ladislava Čelakovského *Růže stolistá* (1840). Obě sbírky se ale poměrně výrazně odlišují a to zejména z hlediska formy. Václav Bolemír Nebeský ve své recenzi z roku 1844 psal: „Nejen co do metra, ale i co se ducha, směru týče, měl Čelakovský vplyv na našeho básníka, ačkoliv vcelku na koncích skoro sobě nejprotivnějších stojí. U Čelakovského je všechno jako křišťál, jasné, hladké, zvučné, vše ukončené, zdá se, jako by se byla myšlenka, ano i cit uhladil, vše má jistý střed (...)“

¹⁶ VLČEK, Jaroslav. Vincenc Furch, několik poznámek od Jaroslava Vlčka. *Listy filologické*. Praha: 1904, roč. 31, str. 243.

¹⁷ VLČEK, Jaroslav. Vincenc Furch, několik poznámek od Jaroslava Vlčka. *Listy filologické*. Praha: 1904, roč. 31, str. 242-243.

¹⁸ HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911, str. 32.

Později se ukáže, že Furch i při jakési styčnosti s Čelakovským, přece docela jiný jest (...).¹⁹ Oba dva básníci totiž podle Nebeského vycházeli z rozdílného estetického cítění, ale také uměleckého názoru. I Miloslav Hýsek potvrzuje Furchovu inspiraci Čelakovského *Růží stolistou*, ale dodává, že „Furch se nespokojuje s pouhým napodobením, nýbrž usiluje vysloviti, co se v něm děje, co ho bolí a činí neklidným“.²⁰

Plané růže jsou zajímavé i z dalšího důvodu – Fruch využívá vůbec poprvé v české literatuře gazelu (forma orientální lyriky, osmislabičný nerýmovaný verš), avšak ne zcela korektně, to ostatně poznamenává i Karel Svoboda v úvodu k *Vybraným básním* Furchovým (1917). Hlavními náměty obou dvou svazků *Básní* jsou milenecká láska, ale i láska k vlasti, krásy přírody, zamyšlení se nad pomíjivou lidskou existencí. Tehdejší českou i německou kritikou byly *Básně* přijaty celkem pochvalně. Kladně se o nich vyjádřili například František Doucha v *České včele* (1843) nebo Václav Bolemír Nebeský v *Květech* (1844). Některé z básní byly přeloženy do německého jazyka. Oproti tomu „hmotný úspěch *Básní* byl špatný; v Praze se prodalo 28 a v Brně 25 výtisků druhého svazku“.²¹

Na krátký čas se Furch začal věnovat próze - v roce 1848 spatřily světlo světa jeho *Barvy a zvuky*. Ukázky prvotně uveřejňoval v nově vzniklém *Ohéralově Týdeníku*. Povídky a také vložené balady ale nijak zvlášť nevynikly. Právě *Ohéralův Týdeník* kritizoval ještě ne úplnou Fruchovu vyspělost jako autora.²² Ani Miloslav Hýsek se neubránil kritice a komentoval Furchovu nenaplněnou vizi úspěšné literární budoucnosti, důvody viděl následující, „To, co v něm bouřilo, usmířil vlastenectvím, revoltu nitra proti skutečnosti zaměnil za protest národa proti utlačovatelům, diskrétní tón upřímné zpovědi za bombastickou rétoriku a fádní didaktiku“.²³ Furch dále v *Týdeníku* otiskl zlomky cyklu *Písně hostýnské*, pro ucelené vydání se mu nepodařilo najít nakladatele. Události revolučního roku 1848 reflektoval v *Písních velehradských*. Zde s otevřenou náručí vítá novou dobu a je plně odhodlán bránit právě nabytou svobodu. Bartušek ale odmítá, že by Furch byl revolučním básníkem v pravém slova

¹⁹ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 96.

²⁰ HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911, str. 32.

²¹ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 103.

²² *Ohéralův Týdeník*. 1848, str. 35.

²³ HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911, str. 33.

smyslu.²⁴ Miloslav Hýsek přiznává, že *Písně hostýnské* a *Písně velehradské* byly ve své době díky zhudebnění Hynka Vojáčka na Moravě populární, ale jejich půvab se po určité době zcela vytratil.²⁵

Ani následující *Písně a balady z války uherské* (1850) se neseťkaly s pozitivní recepcí. Jaroslav Vlček Furcha přirovnává spíše k veršujícímu kronikáři, Bartušek kritizuje jeho neschopnost vytvořit originální myšlenku, „i když se tu snažil tvořit v duchu lidové poezie ukrajinské (...), téměř žádná z básní nepřezhla, neboť Furch nedovedl svůj námět zobecnit, promítnout jej do vyšší myšlenkové a umělecké roviny“.²⁶

Vincenc Furch ale svůj talent a osobu pozoruhodného básníka nezapřel. Od tendenčních básní, pověstí se opět navrátil k lyrice, hlavně k reflexivní. Toto období trefně popisuje Miloslav Hýsek: „Konvenční skladatel proslovů a příležitostných básní pro vídeňské Čechy nenalezl uklidnění v tomto bezvýznamném, reakcionářském veršování, nýbrž prožívá dále tragédii samotáře, ale s léty mu přibýlo rezignace, která jej smířila s osudem. A tak Furch vyzrálými strofami, jež tiskl v olomoucké „*Hvězdě*“, opěvuje tajemnou sílu přírody, poznává význam básníka, zastavuje se s úctou u člověka-trpitele a uprostřed příboje smutků stojí jako nedobytná skála“.²⁷ Básně, které Vincenc Furch vytvořil v polovině padesátých let, vyšly souborně až po jeho smrti, ačkoli některé z nich byly již za jeho života publikovány časopisecky a v almanaších. Později jsou tyto básně vydány pod názvem *Akordy a Malby sépiové* a jsou považovány za nevyspělejší Furchovy verše vůbec. Miloslav Hýsek ocenil dokonalou formu veršů a rýmu, Karel Svoboda je popsal následovně: „Básník se v nich vyrovnává se životem: jeho tužby nebyly splněny, jeho srdce je posud neklidné, život přinesl jen zklamání. Stojí opuštěn, ale nezlomen. Útočištěm je mu příroda, s níž chce splynouti a jejíž krásu opěvuje. Formou je gazel a krátký osmiveršový popěvek“.²⁸ Stejně pochvalně se o *Akordech* a *Malbách sépiových* vyjádřil František Zákřejs. Ocenil zejména formu, v jaké jsou verše čtenáři předkládány, básník se již nedopouští chyb v metru. Pochvaluje i širší tematické zaměření. V *Malbách* podle Zákřeje Furch dosahuje bodu, kdy jeho

²⁴ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 108.

²⁵ HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911, str. 33.

²⁶ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 109.

²⁷ HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911, str. 33.

²⁸ SVOBODA, Karel. *Vybrané básně*. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1917, str. 11.

poezie je harmonická a zároveň přináší hluboký pocit tesknosti.²⁹ Oproti tomu Jaroslav Vlček je názoru zcela opačného. Podle něj Furch nevyužil svého potencialu, který již naznačil v prvním a druhém svazku *Básní*, a pouze se obrátil k rozjímání o lásce a přírodě.³⁰

Poezie však nebyla jedinou „dimenzí“, ve které se Furch pohyboval. Věnoval se překladatelství zejména z německého jazyka nebo ruštiny. V šedesátých letech 19. století vytvořil i několik dramát. Podle Karla Svobody se nechal inspirovat zejména mladší generací spisovatelů (Neruda, Hálek ad.).³¹ I on pravděpodobně vycházel z divadelních her Shakespearových, které byly ve 40. letech hojně překládány. Máme na mysli ztracené drama *Slavibor na Štramberce*, zde Furch čerpal z mýtů moravských dějin a hru, jež byla vytištěná z jeho pozůstalosti – *Poslední boje baltických Slovanů*. Dle Svobody Furch potvrzuje své dramatické nadání, vyčítá mu ale určitou roztržitost a volá po propracovanější psychologické kresbě postav.³² Obdobně Furchova dramata hodnotí i Miloslav Hýsek, „v sebe ponořený Furch, jenž chtěje být básníkem masy vždy nešťastně ztroskotal jako nepovolaný, nedovedl jich prodchnouti hybnou silou dějovou“.³³

Ačkoli Vincenc Furch nevytvořil žádné dílo, které by se stalo pevnou součástí českého literárního kánonu a třebaže ne vždy literární kritici jeho práci hodnotili kladně, předložil nám zajisté dílo, které je hodno naší pozornosti a analýzy.

²⁹ ZÁKREJS, František. Vincenc Furch od Františka Zákrejse. *Osvěta*. Praha: 1873, roč. I., str. 856.

³⁰ VLČEK, Jaroslav. Vincenc Furch, několik poznámek od Jaroslava Vlčka. *Listy filologické*. Praha: 1904, roč. 31, str. 244.

³¹ SVOBODA, Karel. *Vybrané básně*. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1917, str. 12.

³² Tamtéž

³³ HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911, str. 34.

3. Vydávání děl

Moravský básník Vincenc Furch byl literárně činný již od roku 1841. Bylo mu tehdy 24 let, když publikoval jednu ze svých básní. Výrazněji se Furch představil v téže roce v periodiku *Květy*, nabídl hned několik svých básní rozličného charakteru, Karel Svoboda ve *Vybraných básních* shrnuje, že se jednalo o „oslavnou báseň na Jiřího Palkoviče, několik básniček milostných a reflexivních („*Plané růže*“) a epickou báseň, oslavující záchranění Brna před Tatary r. 1241“.³⁴

Furchova tvorba sestává téměř výhradně z poezie. Nedlouho po otištění prvních básní vydává dva básnické svazky – *Básně Vincencia Furcha I-II*. Vychází v letech 1843 a 1844. Jejich vydavatelem byl Alois Škarnicla z Olomouce. Furch povzbuzen dobovou kritikou začíná pracovat na další látce. Už od roku 1845 vznikají *Písně hostýnské*, ty ale nakonec vychází až po básníkově smrti v roce 1883.

Další kniha, která vzešla z pera Vincence Furcha, se nazývá *Barvy a zvuky*. Součástí jsou jak básně, i kratší prozaické texty (pohádka, povídka). Kniha vyšla nejprve na náklady Vincence Furcha v roce 1848, záhy se mu podařilo najít nakladatele – bylo jím knihkupectví Schmidt a Leo ve Vídni, v roce 1848.

Poté se opět obrací pouze k poezii. Pod záštitou pražského nakladatele Jana Spurného vyšly roku 1850 *Písně a balady z války uherské*, později s připojeným titulem *Polské dumky* (1850).

V roce 1851 vychází, opět na Furchovy vlastní náklady, *Píseň Lojzínčina*. Furch ji napsal při příležitosti pohřbu jeho sestřence Aloisie. Vyjadřuje zde pocity člověka, který se musí vypořádat se ztrátou blízké osoby.

Poslední knihou, jež vyšla za básníkovy života, nese název *Z uherské války: balady a písně* (1851). I tato publikace vyšla na náklady Vincence Furcha, opět se mu nepodařilo najít nakladatele.

Literární činnost Vincence Furcha tedy můžeme ohraničit roky 1841-51. Neznamená to však, že by se literatuře po roce 1851 přestal věnovat. Až do konce svého života psal básně a čas trávil i nad dalšími projekty. K vydání připravil některé své básnické cykly, jmenovitě *Akordy* (1890) a *Malby sépiové*. Své práce publikoval

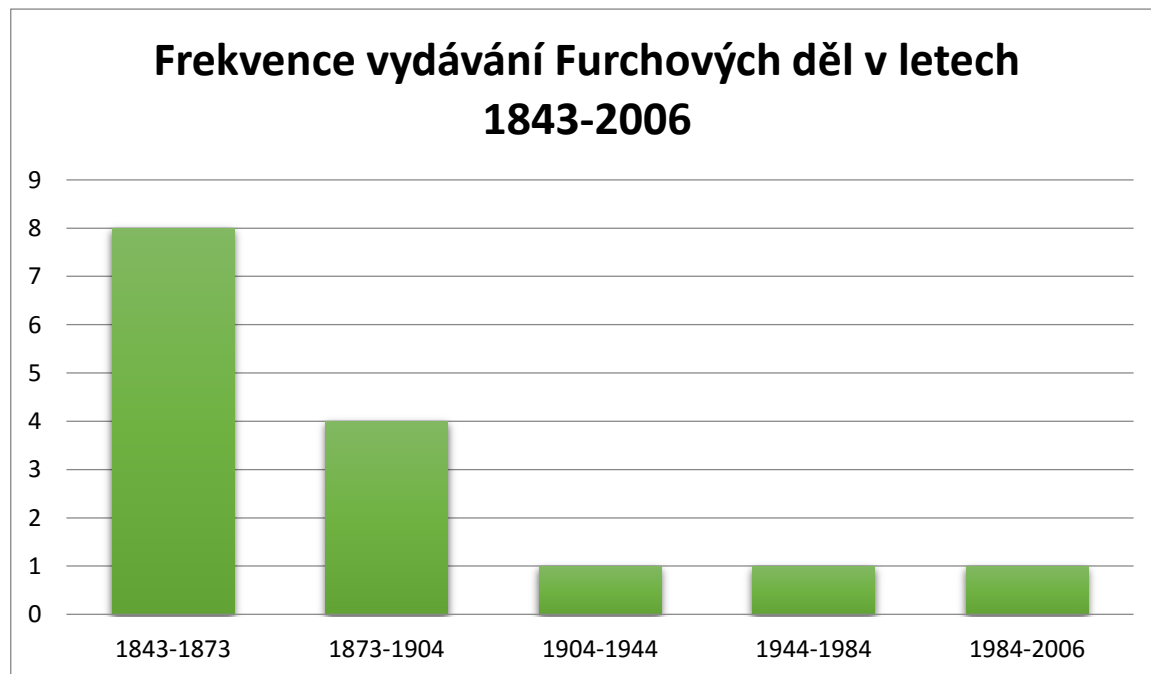
³⁴ SVOBODA, Karel. *Vybrané básně*. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1917, str. 6.

například v periodikách *Květy*, *Česká včela*, *Týdeník*, *Časopis českého muzea*, *Lumír* či *Hvězda*. Přispěl i do kalendáře *Koleda*. Jeho jméno je zapsáno i v almanaších *Kytice*, *Perly české*, *Dunaj*, *Nezabudky vídeňské* aj.³⁵

Část básníkovy díla vychází posmrtně. Frekvence vydávání nám napovídá, že po Furchově smrti básníkův odkaz upadal do stínu zapomnění. Od roku 1873 až do počátku 21. století vyšlo pouhých 10 titulů. Většinou se jednalo o souborné výběry Furchových básní.

3.1 Frekvence vydávání Furchových děl

Knižní vydávání děl spadá do let 1843-2006. S pomocí Souborného katalogu ČR (www.caslin.cz) jsem sestavila níže přiložený graf, který sleduje počet vydaných básnických sbírek a dalších knih v různých časových obdobích. Do grafu jsem zařadila i ty tituly, které mají epickou povahu, nebo jsou spíše kombinací básní a prozaických textů. Nezařadila jsem naopak Furchovy básně, které byly zhudebněny a vyšly v souborných spisech společně s jinými autory jako píseň, hudebnina. Stejně tak není součástí grafu Furchovo drama *Poslední boje Baltických Slovanů: dramatická báseň v pěti jednáních*. Důvodem je nejednoznačně prokazatelný rok vydání.

Graf sleduje frekvenci vydávání Furchových děl v pěti různých časových obdobích. Započíná rokem 1843, tedy rokem, kdy byl vydán první svazek *Básní*.

³⁵ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 122.

Poslední časový úsek, který je grafem sledován, je počátek 21. století, konkrétně rok 2006. V tomto roce totiž vychází zatím poslední Furchova sbírka.

Z přiloženého grafu je zjevné, že nejvíce titulů vyšlo v prvním období, tj. v rozmezí let 1843-1873. Ještě za básníkovy života vyšlo následujících osm knih – *Básně Vincencia Furcha; Svazek první* (1843), *Básně Vincencia Furcha; Svazek druhý* (1844). Následují *Barvy a zvuky; Svazek první* (s.n.) (1848), *Barvy a zvuky; Sv. I* (1848). Výčet pokračuje *Písněmi a baladami z války uherské* (1850), v témže roce vychází *Písně a balady z války uherské* společně s dodatkem *Polské dumky* (1850). Dále vychází *Píseň Lojzinčina* (1851) a *Z uherské války: balady a písně* (1851). První sloupec grafu je sice ohraničen roky 1843-1873, nicméně od roku 1851 do roku 1873 nevyšel žádný z Furchových textů.

V dalším časovém období (1873-1904) vyjdou 4 knihy Vincence Furcha. Jedná se o *Vincence Furcha Básně* (1874), vychází 10 let po básníkově smrti. Po dalších bezmála deseti letech vychází *Písně Hostýnské: ku cti a oslavě Panny Marie, vlasti i národa* (1883). Na počátku 90. let 19. století vychází Furchem připravený cyklus nazvaný *Akordy: Plané růže: Písně moravské* (1890) a konečně v roce 1894 opětované vydání titulu *Vincence Furcha Básně*.

Frekvence vydávání Furchových děl v následujících obdobích výrazně klesá. Vše tak nasvědčuje tomu, že Vincenc Furch zůstal téměř zapomenut. Za následujících 80 let vyjdou pouhé 2 tituly. Karel Svoboda vydává Furchovy *Vybrané básně* (1917) a Antonín Bartušek také výběr Furchových básní, jenž nazve *Plná luna* (1974).

Poslední básnická sbírka vyšla v 10. letech 21. století – nakladatelství Dokořán v čele s editorem Václavem Cílkem vydali výbor Furchových básní – *Sépiové malby* (2006).

4. Porovnání edic o Vincenci Furchovi

Náplní další kapitoly je komparace třech knižních edic, které v uplynulém století vyšly a soustředily se na básníka Vincence Furcha. Naše pozornost je věnována jak průvodnímu textu, který je součástí každého výboru, ale stejně tak nás edice zajímají např. z hlediska kompozice: jaké básně jsou do jednotlivých výborů zařazeny, jaká tematika převažuje ad. Edice, které jsme podrobili naší analýze, jsou: Karel Svoboda a *Vybrané básně*, Antonín Bartušek a edice *Plná luna* a Václav Cílek s výborem Furchových básní nazvaných *Sépiové malby*.

4.1 Karel Svoboda – *Vybrané básně* (1917)

Jeden z prvních ucelených portrétů básníka Vincence Furcha zpracovává dr. Karel Svoboda. Přesně sto let dělí vydání Svobodových *Vybraných básní* od narození Vincence Furcha (1817). Svoboda pro svůj výbor vybral zcela nepříznakový název a stejnou strategii se snaží dodržet v celém úvodním textu, jenž je Furchovi věnován. Čtenáře nezatěžuje přehnaným množstvím informací z básníkovy života, nenechává se strhnout proudem svých myšlenek. Čtenáři předkládá pouze ty údaje, které považuje za nezbytně nutné, více než k výmluvnosti směřuje ke stručnosti, výstižnosti, objektivitě.

Text je možné rozdělit na dvě části. V první z nich se Svoboda soustřeďuje na básníkovu život, shrnuje ho do tří krátkých odstavců, čímž stvrzuje stručnou a jasnou povahu celého textu. Po uvedení důležitých mezníků Furchova života nastiňuje dobový a literární kontext, do kterého Furch vstupuje, neopomene zmínit jména Klácela, Sušila a A. V. Šembery jako osobností, které Furcha významně ovlivnily.

Druhá a zároveň obsáhlejší část Svobodova úvodu se pak obrací čistě k Furchově dílu. Dotýká se Furchových literárních začátků, poté vytyčí nejvýznamnější básníkovy práce a kriticky je hodnotí. Všimá si zejména formy Furchových básní, odkrývá jejich nedostatky a nepřesnosti. Snaží se o nalezení vazeb Furcha k jiným autorům, jeho práci porovnává např. s Ladislavem Čelakovským či Karlem Jaromírem Erbenem. Jednotlivé básnické sbírky i stručně tematicky charakterizuje, ale vyhýbá se jakékoliv hlubší interpretaci, jež by mohla čtenáře Furchových veršů ovlivnit. Neomezuje se však pouze na básnickou tvorbu Vincence Furcha, v textu se zmiňuje i o jeho překladatelské činnosti a neopomíná ani Furchovy dramatické pokusy.

Sám Karel Svoboda v závěrečné části textu osvětluje, co ho vedlo k sestavení výboru básní Vincence Furcha. Při té příležitosti odkazuje ke skutečnosti, že Furchovy

spisy nebyly do té doby vydány souborně. Zmiňuje se o posmrtném vydání Furchových *Básní* v Kobrově Národní bibliotéce (1874), ze kterých při sestavování *Vybraných básní* vycházel, ale zároveň zdůrazňuje, že se probral také Furchovými básněmi, které byly roztroušené po časopisech a almanaších, a dodává, že se mu naskytla možnost nahlédnout do básnickovy rukopisné pozůstalosti. Některé z básní jsou ve Svobodově výboru tak vůbec poprvé vytištěny a představeny široké veřejnosti. Jako druhý důvod shledává fakt, že vůbec první opravdový moravský básník nesmí být zapomenut a jeho odkaz musí být zachován pro budoucí generace.

Co se týče úprav samotných básní, dr. Karel Svoboda do nich zasahuje minimálně. Básně (již dříve i poprvé publikované) připravil k tisku přesně podle původních vydání. „Opraveny jsou jen zřejmé chyby tiskové a užito nynější interpunkce a pravopisu“.³⁶ Všechny změny, jež jsou provedeny, pak dokládá v sekci Poznámky.

Karel Svoboda do výboru zařadil celkem 94 básní. Jednak básně z Furchovy rané tvorby, jednak verše z *Maleb sépiových*, které vyšly až po Furchově smrti. Básně jsou, pokud možno, řazeny chronologicky. V případě, kdy báseň postrádá název, Svoboda žádný dodatečně nepřirazuje. První polovina výboru se soustřeďuje hlavně na básně vlastenecké a na básně s historickými náměty. Jedná se zejména o opěvování krás moravské krajiny, které je ale často přehlušeno nářkem nad šedivou budoucností Moravy jako celého národa českého (to platí především pro ukázky ze sbírky *Písně hostýnské*). V této části výboru jsou zařazeny básně pojednávající o historii národa – *Na poli Moravanském* či trojice básní souborně nazvaných *Den svatého Rufa*. Furch zde zobrazuje tři významné bitvy, tři skony velkých českých panovníků - krále Přemysla Otakara II., Jana Lucemburského a Ludvíka Jagellonského. Karel Svoboda do výboru zařadil např. i báseň *Davoria*, kde Furch povzbudivými verši nabádá českou šlechtu, aby otevřela svá srdce českému národu. V této první části *Vybraných básní* je také několik veršů povahy lyrické. *Potkání se* nebo *V dálku* pracují s pocity nenaplnění a věčného hledání nějakého vzdáleného štěstí. Zajímavě mezi ostatními básněmi vyčnívá balada *Víla*. Karel Svoboda nastiňuje také tehdejší zaujetí básníků polskými motivy, vybral proto také několik výjevů, jež Vincenc Furch zpracoval a připravil dokonce celou jejich sbírku, ale nikdy ji neuveřejnil.

³⁶ SVOBODA, Karel. *Vybrané básně*. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1917, str. 13.

V pomyslné druhé části *Vybraných básní* je patrné odlišné tematické zaměření. Básně vlasteneckého charakteru jsou upozaděny, jejich výskyt je spíše ojedinělý, ne-li výjimečný (*Jazyk český*). Jasně převládají básně reflexivní lyriky. Básně o životě, který zdaleka nebyl naplněn tak, jak by si básník představoval. Úzkostné pocity, neopětovaná láska, zklamání, opuštění. Opakují se náměty země – ale ne země jako matky češství – nýbrž obraz nedotknutelné přírody, jež nás jistým způsobem přesahuje. Místa, kde člověk může v klidu rozjímat o uplynulých dnech. Tato část je výrazně zastoupena verši z *Maleb sépiových*.

Úvodní text Svobodův se nedistancuje ani od kritiky Furchova díla. Zdá se, že pro Svobodu je důležité povšimnout si vývoje, který Furch jako autor básní podstoupil. Od poměrně nevýrazných veršů, zpočátku neosobitého zpracování jejich námětů a básnických nepřesností z hlediska formy se přece jenom proměnil v básníka v pravém slova smyslu. I to ho vede k označení, že Furch byl nadlouho „jediným a opravdovým básníkem moravským“.³⁷ Oproti Václavu Cílkovi, který je taktéž autorem jedné z edic o Vincenci Furchovi, neopomíná jména jiných významných autorů Moravy, Galaše či Sušila.

Ostatně jména jako Sušil, Klácel nebo A. V. Šembera vnímá Svoboda jako klíčová. Právě oni ve Furchovi podnítili národního ducha a prohloubili zájem o literaturu. Podle Karla Svobody můžeme ve Furchově poezii naléznout vlivy Františka Ladislava Čelakovského, jindy Karla Sabiny či Václava Bolemíra Nebeského.

Vybrané básně nabízí ucelený obraz Furchova osobního života stejně jako jeho literárního díla. Vynikají svou výstižností a koherencí. Karel Svoboda zkrátka fakta představuje tak, jaká skutečně jsou.

4.2 Antonín Bartušek – *Plná luna* (1974)

Jestliže *Vybrané básně* Karla Svobody považujeme za stručné a výstižné, zpracování básníka, překladatele a autora kulturněhistorických prací Antonína Bartuška směřuje k přesně opačnému pólu. Text, který umístil na samý konec výboru, jenž sestavil a nazval *Plná luna*, je velice objemný a seznamuje čtenáře s velkým množstvím detailů – především z Furchova osobního života. Text jako takový se pak vyznačuje větší čtivostí, zároveň ale ovlivňuje čtenářovu interpretaci. Pakliže na Svobodův text

³⁷ SVOBODA, Karel. *Vybrané básně*. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1917, str. 4.

nahlížíme jako na text objektivní, do zpracování Antonína Bartuška se promítá vyšší míra subjektivity.

Samotný název, který Bartušek pro výbor vybral, tedy *Plná luna*, již čtenáře posouvá určitým směrem. Máchovská aluze prostupuje celým textem. Bartušek pracuje s myšlenkou zařazení Furcha do literárního diskurzu, Furchovo místo vidí na poli romantismu. Usuzuje tak i z dochované korespondence mezi Vincencem Furchem a jeho přítelem Aloisem Vojtěchem Šemberou. Hledá pak samozřejmě i vazby k ostatním autorům romantikům, a je zcela nemožné, aby se tak nedotkl postavy Karla Hynka Máchy. Snaží se pak zodpovědět otázku, jak silný byl Máchův vliv na Furcha. Dle Bartuška Fruchova poezie nese stopy té Máchovy, ale není jich mnoho. Vidí určitě spojitosti v rovině tematické, ale zdráhá se přijmout myšlenku, že by byl Furch poezií Karla Hynka Máchy silně inspirován.

Ani Antonín Bartušek nezastírá vliv, který na Furcha měli již několikrát zmínění Klácel, Sušil a Šembera. Díky nim Furch obrátil svou pozornost k české literatuře a českému jazyku jako takovému. Zejména důležité pro Furcha bylo přátelství se Šemberou a také osoba Klácelova, ke které vzhlížel. Klácelovi dokonce zasílal některé ze svých prací k posouzení. Úzké přátelství během svého pobytu ve Vídni Furch navázal s V. B. Nebeským, což podle Bartuška taktéž přispělo k básnickému vývoji Furcha. Stěžejní ale pro Bartuška zůstává vliv romantismu. Přesněji řečeno vidí Furchovo místo někde na půli cesty, podle něj je „zjevem přechodným; jeho místo je mezi pozdním klasicismem a vrcholícím romantismem“.³⁸ Velkou část Furchových vlasteneckých a historických básní zařazuje ke starší vlastenecké škole (Klácel, Vocel). Částečně se podle něj Furchovo dílo hlásí k preromantickému okruhu kolem Čelakovského. Čelakovský byl Furchovi vzorem jak z hlediska obsahového, tak i formálního. Dle Bartuška Furch vyjadřuje stejný životní pocit jako romantikové.

Je zjevná Bartušková velká snaha Furcha vyzdvihnout jako básníka osobitého a originálního. Tento postoj si ostatně Bartušek udržuje v celém textu, ať Vincence Furcha srovnává s Máchou, Erbenem či Čelakovským. Antonín Bartušek obrací svou pozornost k tomu, co u Furcha považuje za krásné, zajímavé a obdivuhodné. Bartušek striktně neodděluje události Furchova osobního života a života literárního, jak tomu můžeme vidět například ve výboru Karla Svobody, obě tyto oblasti propojuje a hranice

³⁸ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 95.

mezi nimi je velmi nepatrná. Životní útrapy jsou tak těsně spojeny s dílem básníka, což mnohdy směřuje spíše k sentimentálnímu než plně věrohodnému obrazu Vincence Furcha.

Nicméně nakonec Antonín Bartušek vytvořil pozoruhodnou mozaiku básníkovu. V textu předkládá velké množství detailů z Furchova života, poměrně pozorně a pečlivě mapuje jeho cestu jako autora, od jeho prvních básní až po sbírky, které vyšly po básnické smrti. Většinou každou sbírku kriticky zhodnotí, hledá aluze k jiným autorům stejně tak jako zkoumá, které autory ovlivnil sám Furch (zdůrazňuje Furchův přesah až k české poezii 20. a 30. let 20. století, k poezii Halasově a Hrubínově - oba dva jmenovaní obdivovali Furchovy milostné básně). Bartušek svojí interpretaci často podkládá konkrétními verši Furchových básní, všímá si také vývoje Furchovy poetiky, zvláštností jeho veršů, slovní zásoby.

Bartušková kritika Furchova díla je poněkud mírnější než např. kritika Karla Svobody. Bartušek chce zcela jasně Furcha představit jako básníka veskrze jedinečného. Velice zřídka se uchyluje k negativně laděné kritice. Cyklu *Plané růže* vyčítá některá „hluchá či prostoduše didaktická místa“.³⁹ Karel Svoboda viděl jako jednu z největších Furchových slabostí kolísání v rytmu a rýmu, Bartušek tuto skutečnost komentuje následovně: „zvyšuje půvab této poezie“.⁴⁰ Dále Bartušek přiznává, že nepřiliš povedené jsou Furchovy baladické pokusy. Podle něj je nelze srovnávat s baladami Karla Jaromíra Erbena, postrádají jak „myšlenkovou, tak i formální dokonalost balad Erbenových“.⁴¹ Bartušek upřednostňuje Furchovy básně lyrické, básně alegorizující a symbolizující přírodu. Z dalších témat vybírá lásku, smrt a smysl života. Vlastenecké básně a básně se sociální tematikou jsou opomíjeny. O tom svědčí i výběr básní, které Bartušek do výboru *Plná luna* zařadil. V tom se poměrně výrazně liší od výboru Karla Svobody, kde velká část otištěných básní jsou právě verše vlastenecké.

Stejně jako Karel Svoboda i Antonín Bartušek se vyjadřuje, z jakého důvodu uspořádal výbor *Plná luna*: „Furchův posmrtný výbor v Národní bibliotéce z roku 1874 ani jeho *Vybrané básně* v Ottově Světové knihovně z roku 1917 nevyhovují už dávno

³⁹ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 97.

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž, str. 102.

výběrem ani uspořádáním dnešním hlediskům a jsou navíc – stejně jako původní vydání Furchových veršů – takřka nedostupné. Proto tento výbor“.⁴²

A jakým způsobem a které básně do výboru zařadil? Bartušek postupoval velmi obdobně jako Karel Svoboda. Podle něj vybral ty básně, které můžeme považovat za to nejhodnotnější z Furchovy tvorby. Připustil, že většina z básní jsou lyrického charakteru, protože to je podle Bartuška ta část Furchova díla, která pro čtenáře zůstane nadále živá a čtenářsky přitažlivá. Obsah *Plně luny* čítá 56 básní. 25 básní, jež otiskl Antonín Bartušek, vybral i Karel Svoboda do *Vybraných básní*. Jsou to hlavně básně z období let 1850-1864, které byly publikovány v periodikách nebo ve výběrech *Vincence Furcha Básně* (1874) a mimo jiné ve Svobodově výboru. Oproti Svobodovi Bartušek pramálo čerpal z Furchových sbírek *Barvy a zvuky*, *Písně a balady*. Nevybral jedinou báseň z cyklů *Písně hostýnské* a *Písně velehradské*. Pozornosti naopak neujde více než desítka básní, které pocházejí z cyklu *Plané růže* a z oddílu *Rozličné básně*, jež jsou minimálně zastoupeny ve výboru Svobodově. Znovu se jedná o básně lyrické povahy s motivy luny, hřbitova, bouře či snu.

Můžeme tak jen potvrdit Bartuškův záměr a to zaměřit se výlučně na Furchovu tvorbu lyrickou. V době, kdy Bartušek *Plnou lunu* vydává, už témata vlasteneckých básní nejsou aktuální. Zdaleka ne tolik jako v roce 1917 nebo 1874, v době, kdy vychází výbor Kobrův a Svobodův. Pro Bartuška je důležité na Furcha nahlédnout jako na autora romantika, zpracovávajícího romantické motivy svým zvláštním a osobitým způsobem. I přes to, že si je plně vědom Furchových nedokonalostí a nepřesností při tvorbě básní, cítí nutnost opět tohoto pozapomenutého básníka představit veřejnosti, „chtěl jsem ukázat Furchův básnický zjev v jeho překvapivě moderní myšlenkové a umělecké plnosti, živý a zažehující svou imaginací“.⁴³ I když jeho poezie nikdy nebude prokazovat kvality poezie Karla Hynka Máchy anebo Karla Jaromíra Erbena, má své pevné místo v české literatuře.

Celý výbor je zakončen bibliografickými údaji, součástí je také obsáhlý seznam článků, recenzí týkajících se Vincence Furcha, které si čtenář může dohledat.. Nakonec následuje oddíl, který Bartušek nazval *Vztahy*. Zde pomocí časové přímky vymezuje významné události Furchova života, zahrnuje taktéž i kulturně a historicky důležité

⁴² Tamtéž, str. 121.

⁴³ BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974, str. 121.

mezníky. Tato část může být chápána i jako jakási stručnější verze textu předcházejícího. Pomáhá tak čtenáři se lépe orientovat v textu.

I přes to, že Bartušková *Plná luna* postrádá dokonalou stavbu textu Svobodova, zatěžuje čtenáře informacemi, které nejsou zdaleka tak relevantní, jedná se stále o text, který Furchovu tvorbu nastiňuje z jiného úhlu pohledu, sleduje dopady Furchova díla na další autory a otevírá mu tak nové pole působnosti.

4.3 Václav Cílek – *Sépiové malby* (2006)

Poslední a nejnovější vydání Furchových básní se zhostilo nakladatelství Dokořán, k tisku tento výbor připravil Václav Cílek. Netají se tím, že jeho text z velké části vychází z *Vybraných básní* Karla Svobody a také z *Plné luny* Antonína Bartuška. Cílek více méně shrnuje to, co bylo již řečeno Svobodou a Bartuškem. Podobně jako Svoboda je v psaném projevu stručný a jasný, ale jeho text nese znaky charakteristické pro text Antonína Bartuška – důrazněji upozorňuje na životní strasti Vincence Furcha a staví je do těsné blízkosti s básnickým dílem. Zejména zde se plně projevuje Cílkův diletantismus. Vyvozovat tvorbu ze života takto přímočaře by si literární vědec dnes jen stěží dovolil.

Z textu je zřejmé, že Václava Cílka poezie a osud Vincence Furcha velmi zaujal, tento svůj zážitek se pomocí výboru snaží reprodukovat čtenáři. Jak se sám zmiňuje, je jako by uhranut krajem Vysočiny a básnickými osobnostmi, které z něj vyšly (připomíná Reynka, Březinu ad.), Furch je pro něj jakousi perličkou, kterou našel na dně bahnivého rybníka a cítí velkou nutnost tuto osobu představit veřejnosti.

Cílek ve svém poměrně stručném komentáři k *Sépiovým malbám* shrnuje Furchův život, čerpá z poznatků jak Svobody, tak Bartuška. Oproti právě dvěma jmenovanými se liší tím, že se nezabývá žádným z Furchových děl, ani konkrétními básnickými sbírkami. Ten, kdo listuje drobnou knížkou Václava Cílka, se nedozví, jaké tituly Furch vydal za svého života, ani o těch, které vyšly po jeho smrti. Mnohem více se text soustřeďuje na to, co bylo pro Furcha při psaní básní inspirací, z jakého prostoru vycházel. Cílek dochází k závěru, že Vincenc Furch je básníkem východu, že jeho zraky spočívají na oblastech, jež nejsou příliš typické. Cílek není ani kritikem v pravém slova smyslu, tím se oddaluje jak od Svobody, tak od Bartuška. Žádné z Furchových děl nepodrobí hlubší analýze, v několika větách se pouze ohlédne za témata a náměty Furchových básní. Cílek se tak spíše staví do pozice komentátora a pozorovatele.

Především je omezen na svou představu „prostoru“, vůbec neregistruje literární podněty Furchových básní, které jsou nejpodstatnější, a dá se říci, že Furchovy texty vlastně jen použil pro svůj omezený a metodologicky velmi pochybný účel.

Výbor básní, který Václav Cílek uspořádal, nese název *Sépiové malby*. Můžeme pracovat hned s několika verzemi, proč právě *Sépiové malby*. První z nich vychází ze skutečnosti, že Vincenc Furch za svého života připravoval sbírku básní, jež nazval *Malby sépiové*, ale vyšla až po jeho smrti. Velká část básní, které Cílek otiskl, pochází právě z tohoto cyklu. Druhý z důvodů, mimo jiné ho již nastiňuje Antonín Bartušek v *Plné luně*, je odkaz k Františkovi Halasovi a Františkovi Hrubínovi. Oba dva básníci Furchovu poezii obdivovali, Halasova prvotina *Sepie* (1927) pracuje s podobnými životními pocity jako Furch. A konečně třetí důvod – Václav Cílek se čtenářům rozhodl vyjma Vincence Furcha představit i jiného umělce, konkrétně téměř zapomenutého třebíčského malíře Svatopluka Máchala. Právě jeho obrazy se vyznačují tmavohnědou barvou, tedy sépiovou. Máchalovy ilustrace pak doplňují celý výbor.

Ani Václav Cílek, podobně jako Svoboda a Bartušek, nezapomněl opomenout, co ho přimělo podílet se na vzniku *Sépiových maleb*, „Jednou se snad dočkáme pátrání po ztracené pozůstalosti, ve které údajně leží mnoho nikdy netištěných básní. Mohlo by se přitom jednat o básně z konce básníka života, z nichž mnohé patří mezi nejkrásnější. Pak se snad dočkáme kritického vydání. Zde se nám jedná o něco jiného – oživit dílo prvního skutečného moravského básníka.“⁴⁴ Jak bylo nastíněno výše, Cílek zde částečně cituje Svobodův výrok, jenže Svoboda tak činí s vědomím, že přeci jen před Furchem můžeme hovořit i o jiných básnících Moravy – připomíná např. básně Galašovy, které ale již považuje za staromódní, v tom smyslu je pro něj Furch básníkem novým, inovativním a z toho důvodu ho označuje jako jednoho z prvních moravských básníků. Cílkův přístup je poněkud odlišný. Furch je pro něj „moravský v tom smyslu, že jeho zraky hledí na východ“.⁴⁵ Že nezpracovává látky typické pro západ země, v jeho básních nenalezneme odkazy k Praze či husitství. Zdá se, že ostatní moravští básníci (Sušil, Fryčaj) pro Cílka nejsou dostatečně dobří, tudíž ne příliš skuteční. Dle jeho názoru je totiž literatura Furchovy doby „chudá a toporná“.⁴⁶

⁴⁴ CÍLEK, Václav. *Sépiové malby*. Praha: Dokořán, 2006, str. 98. ISBN 80-7363-034-6.

⁴⁵ Tamtéž, str. 8.

⁴⁶ Tamtéž, str. 98.

Jak prozrazuje sám název výboru, jádro *Sépiových maleb* tvoří básně z cyklu *Malby sépiové*. Text je mírně modernizován (psaní slov, interpunkce). Z některých starých básní jsou otištěné pouze charakteristické úryvky (pro příklad báseň *Země* nebo *Zámky v povětrí*, kde za čtyř slok jsou otištěny pouze dvě závěrečné), což ale může nepříjemně ovlivnit celkovou čtenářovu interpretaci. Cílek také připomíná, že velká část básní z *Maleb sépiových* neměla žádný název, proto jsou uvedeny a v obsahu dohledatelné pod některým veršem z básně, málokdy pod tím, který ji uvozuje. Výbor tvoří 59 básní a jen malé množství z nich bylo publikovaných v předešlých dvou výběrech. Drtivou většinu všech básní tvoří básně milostné a přírodní lyriky. Václav Cílek do *Sépiových maleb* zařadil několik básní z prostředí východu – Ukrajiny. Důvody proč takto učinil, jsou pravděpodobně velmi blízké těm Antonína Bartuška – básně s vlasteneckou a sociální tematikou jsou více méně minulostí.

Text Václava Cílka by mohl být označen jako jakýsi kompromis mezi textem Svobodovým a Bartuškovým. Chybí mu ale veškeré kvality výborů *Vybrané básně* a *Plná luna*. Je to především text, který si klade za jediný cíl uchovat a zachránit „památku na jednoho nešťastného básníka a pár básní.“⁴⁷

⁴⁷ Tamtéž, str. 101.

5. Povaha textů Vincence Furcha

V následující rozsáhlé kapitole se budeme zabírat povahou děl Vincence Furcha. Jeho básně jsme si rozřadili do několika tematických okruhů, dle nich je poté kapitola strukturována.

5.1 básně vlastenecké a historické

Verše, které zpracovávají látku vlasteneckou a historickou, jsou pro tvorbu Vincence Furcha příznačné hlavně na počátku 40. let 19. století. Hovoříme o dvou svazcích *Básní Vincencia Furcha*⁴⁸, které Furch vydal v roce 1843 a 1844. Krátké motto, jež uvozuje první z výše zmíněných svazků, nastiňuje jedno z témat, které je ve spojitosti s vlastí a národem pro Furcha zkrátka neodmyslitelné: „Nepohrdej jazykem Národa, / jenžto mu samým Bohem přisouzen, / v němžto dítě k matce mluví, / v němžto v chrámech lid se modlí“.⁴⁹ Furch jazyk, jako jeden ze symbolů národa, považuje za něco výsostného. Právě náš rodný jazyk je prostředníkem mezi námi a samotným Bohem. Vztah k mateřštině je pro Furcha velmi důležitý, klade důraz na její uchování a péči o ní. Jazyk nás spojuje v národ, je naším společným dědictvím a je tak i naší povinností ho uchovat. Jazyk zkrátka nemůže být od vlasti odtržen, jeden bez druhého nemůže existovat. Furch tím tak naplňuje romantický koncept jazykového pojetí národa, jaký v českém prostředí akcentoval Jungmann.

Do cyklu *Plané růže*, který tvoří první polovinu prvního svazku *Básní V. F.*, Furch zařadil pouze jednu báseň dotýkající se látky vlastenecké. *Země česká, krásná země* v sobě spojuje motivy, které jsou pro Furchovy básně tohoto charakteru velmi časté – jedinečnost Čechů, vyvýšení Čechů a české země nad všechny ostatní, odkazování k její bohaté a slavné historii. Čechy a Morava neoplývají jen „obyčejnou“ krásou, ale jsou doslova rájem na zemi.

Nabízí se nám možné porovnání s textem Josefa Kajetána Tyla *Kde domov můj?*, který v té době představoval určitý prototyp vlastenecké idyličnosti. Z hlediska použitých motivů jsou si oba dva texty pochopitelně velice blízké. I Tyl opěvuje půvab české krajiny, ale v zásadě se liší přístupy obou dvou básníků. Lyrický subjekt Furchův

⁴⁸ Dále v textu k nim odkazuji v podobě *Básně V. F.*, aby nedošlo k zaměnění s titulem *Vincencia Furcha Básně* (1874); ty v této kapitole uvádím pouze jako *Básně*

⁴⁹ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

je od samého počátku skálopevně přesvědčen, že právě česká země je ta jedinečná, je to ta, jež by měla být chválena a kde spočívá vše dobré. Oproti tomu ale stojí lyrický subjekt, který je vnitřně nejistý, své místo ve světě hledá a teprve posléze ho nalézá v českém národu.

Furch i Tyl užili strofického verše. Vincenc Furch svou báseň rozdělil na tři strofy vždy po čtyřverších. Využil schématu abab, abcb, aabb. Jednotlivé verše pak mají osm nebo sedm slabik. Užitým metrem je čtyřstopý mužský a ženský trochej. Tylův text je rozdělen do dvou slok, každá čítá devět veršů. Strofické schéma je identické pro obě sloky (aabbccdaa). Úvodní dvojverší má vždy čtyři slabiky, následující pak osm nebo sedm slabik obdobně jako u Furcha. *Země česká, krásná země* je báseň výrazně bohatá na užití adjektiv a substantiv. Přídavné jméno ‚český‘ je užito jedenáctkrát, Tyl jej použije pouze dvakrát. Z podstatných jmen u Furcha jednoznačně převažuje ‚zem‘, Tylův text je v tomto ohledu rozmanitější, využívá poměrně širokou škálu substantiv (např. domov, květ, sad, plémě ad.). Odlišné je také využití sloves: Tyl jenom v prvním devítiverší použije čtyři slovesa, Furch v celé básni pouhá dvě. I to přispívá k jisté statičnosti Furchovy básně (poslední strofa básně je víceméně jen enumerací), Tylův *Kde domov můj?* se vykazuje vyšší mírou dynamičnosti.

Většina vlasteneckých básní, které Furch publikoval, byly rázu oslavného, kladly si za cíl povzbudit v člověku národního ducha, což je plně pochopitelné pro tehdejší společenské a politické poměry. Umělecky však nemají příliš velkou hodnotu, i přes to, že ve své době byly nadmíru populární – o tom ostatně svědčí jejich časté zhudebňování (v případě Furcha hudebníky Vojtěchem Jírovcem a Hynkem Vojáčkem).

Co do počtu se jako obsáhlejší cyklus o vlastenecké básně jeví ten, jenž Furch nazval *Rozličné básně*. Nosným tématem je opět vlast a vůbec pokus o vymezení tohoto vztahu k ní. Odpovědi můžeme nalézt hned v první básni *Slavský zpěv*: „Jako bych zřel do krajiny, / kde dlí mír a radost, / kdež by se upokojila / mého srdce žádost“.⁵⁰ Vlast je pro lyrický subjekt místo, které mu dává pocit bezpečí, vrací mu v mysl dávné radostné vzpomínky, přináší klid a úlevu jeho neklidnému srdci. V *Rozličných básních* se ale v souvislosti s národem můžeme setkat i s pocity beznaděje a smutku. Básně jako *Žel Slováka* či *Pod lípou* pracují s obavou nad ztrátou vlasti, tudíž ztrátou bezpečí a domova, který lyrickému subjektu vlast poskytuje. V těchto chvílích nejistoty se pak

⁵⁰ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

uchyluje k symbolům Slovanů, Čechů – jako např. k silnému a nezlomnému kmeni lípy. Velmi povzbuzující jsou verše z básní *Davoria* a *Píseň Moravanů*. Snoubí se v nich již zmíněná obava nad budoucností české země a lidu, ale záhy je tato obava zahnána, Čechům se totiž navrací jejich dávná síla, doby hrůzy a strádání jsou neodvratně pryč a před námi je pouze lesk, sláva a štěstí.

Druhý svazek *Básní V. F.* zpracovanou látkou v mnohém navazuje na svazek první. *Písně hostýnské* jsou oproti veršům z prvního svazku konkrétnější, co se týče umístění (jak to ostatně naznačuje název celého titulu). Centrálním bodem je moravský Hostýn, významné poutní místo. Hostýn je pro Furchův lyrický subjekt jedním z dalších symbolů českého národa, k Hostýnu a na vůbec celou proslulou zemi českou, upíná své zraky, přivolává k sobě vzpomínky na dávné doby. Jako národ jsme si prošli mnohými útrapami, ale teď vzhlížíme k lepším dnům. Potenciální hrozba, zlo např. nese podobu mraku či bouře, která nad Hostýnem spočívá, naděje a východisko pak můžeme spatřit ve zpěvu rusalek, jenž doléhá k lyrickému subjektu (báseň *Rád sedám na břehu*). Ve všech básních, které utváří *Písně hostýnské*, se střídá optimismus i pesimismus. Frekventovanější je ale přece jen pocit zmaru a ztráty, pláč nad Moravou - pláč nad skutečností.

Svazek je dále tvořen asi třemi desítkami básní, které se k látce vlastenectví vztahují, vyznačují se větší mírou lyričnosti. Pokud *Písně hostýnské* směřují spíše k melancholii a tesknosti, tyto básně můžeme považovat za jejich opak. Jsou to meditativní verše o Moravanech a zemi naplněné nadějí a paprsky slunce (*Povzbuzující*, *Společenská* či *Píseň v bouři*). Nad ostatní vyčnívají básně *Ozvěna* a *Slavík v nebi*. Báseň *Ozvěna* je komponována jako domnělý dialog mezi lyrickým subjektem a ozvěnou, která mu odpovídá na otázku: „Co se nikdy víc nám / Blaho nenavrátil? / Ozvěna, slyš, jemně / odpovídá: „Vrátí!“ / „Ach, co se můj národ/nikdy víc nevzbudí?“ / Ohlas odpovídá/silným hlasem: „Vzbudí!“⁵¹ Zajímavý je také závěr básně. Lyrický subjekt se táže, v čem spočívá to východisko, co musí národ učinit, aby se probudil ze špatných časů? Ozvěna mu odpovídá, že jedinou cestou je víra v Boha. To je poněkud překvapivé řešení – Furch se o Bohu a o samotné víře v něj zmiňuje pouze sporadicky. Lidský jedinec má probudit hlavně sílu svého vlastního ducha, má si uvědomit, že smysl

⁵¹ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

života je ukryt právě v lásce k vlasti. Druhá ze jmenovaných básní může být s tematikou vlastenectvím propojena, záleží však na konkrétním čtenáři. Slavík může být zobrazením člověka, který touží po bezpečí, po domově a usilovně jej hledá. Tedy hledá svou vlast.

Ve tvaru výše zmíněných básní (*Povzbuzující*, *Společenská Ozvěna*, *Slavík v nebi* a *Píseň v bouři*) převládá užití trocheje nad jambem. Verše básní *Povzbuzující* a *Ozvěna* jsou psány třístopým ženským trochejem, *Slavík v nebi* opět využívá trocheje, nyní ale čtyřstopý mužský. *Píseň v bouři* používá metrum jambické – konkrétně třístopý i čtyřstopý mužský a ženský jamb. Báseň *Společenská* je pak kombinací mužského čtyřstopého trocheje a třístopého mužského jambu. Nejčastěji jsou tyto básně členěny do čtyřverší, tomuto schématu se odkloňuje báseň *Společenská* (šestiverší) a *Slavík v nebi* (dvojverší). Všechny básně jsou rýmované, je použito koncového rýmu nejčastěji v minimálním rozsahu shody (tedy jednoslabičný rým). Báseň *Společenská* se pak vyjímá pro nadměrnou shodu směrem nalevo od hranice minimální shody. Převažuje rým přerývaný, dále je zastoupen rým střídavý. Pro šestiverší Furch vybral jeho základní podobu, tedy rým sdružený (aabbcc). Počet slabik v jednom verši není vyšší než sedm a nižší než šest.

V básních Vincence Furcha se objevují i konkrétní události z minulosti českého národa, proto je možné řadit tyto básně k básním s historickou tematikou. Mezi těmito básněmi z druhého svazku vyčnívají ty pod názvem *Den svatého Rufa*. Jedná se o trojici kratších básní a každá z nich zobrazuje tři významné dny v české historii, tři skony velkých českých panovníků (Přemysl Otakar II., Jan Lucemburský, Ludvík Jagellonský). Furch zmíněné české krále sleduje v jednom jediném momentu jejich života – v okamžiku jejich smrti, přesněji řečeno bezprostředně před ní. Úvodní čtyřverší všech tří básní nás vždy zavede do časoprostoru básně (den svatého Rufa; bitva na Moravském poli, u Kresčaku a u Moháče). Samotní panovníci jsou pak reprezentanty českého národa, jejich společným jmenovatelem je statečnost a obětavost. I přes nepříznivý vývoj okolností a s vědomím, že jejich dny se chýlí ke konci a že bitva je ztracena, se rozhodnou bojovat dál do posledního dechu. Pověst nebojácného a statečného národa má pro ně totiž větší hodnotu než samotný život. Proto může být na básně pohlíženo jako na básně hrdinského rázu, kladou si za cíl povznést a povzbudit národního ducha, pro příklad nám předkládají jedny z nejvýznamnějších autorit vůbec. Trojice básní *Den svatého Rufa* jsou výjimečné i svou metrickou stopou – jambem

(třístopý mužský a třístopý ženský jamb), který pro Furchovu poetiku není příliš specifický. Z hlediska strofických a versologických forem každá z básní sestává ze čtyř rýmovaných strof, ty jsou tvořeny čtyřverším. Strofické schéma má podobu abab. Básním jednoznačně dominuje přerývaný rým. Počet obrazných pojmenování ve zmíněných básních je minimální, zmiňme spojení „Morava hučí temně“, které můžeme vyhodnotit jako personifikaci, dále tzv. epiteton ornans „zrůžovělá zem“.

Vlastenecká a historická látka byla pro Furcha inspirací i pro jeho další díla – *Písně velehradské, Písně a balady z války uherské a pro Polské dumy*. Ty už však nejsou součástí prvních dvou svazků *Básní V. F.*, vychází teprve v obsáhlém výboru *Básně z roku 1874*. *Písně velehradské* jsou si velice podobné s *Písněmi hostýnskými* – český národ, jenž vstává z popela, pyšní se opět slavnou historií, opakuje se např. i motiv mraku a bouře jako nositelů hrozícího nebezpečí, nakonec však „zvítězí“ motiv jara – nový začátek a slibná budoucnost pro Čechy a Moravu. Distinktivním rysem je Velehrad (který nahrazuje Hostýn) a také osobnosti, jež reprezentují český národ – jsou jimi Konstantin a Metoděj (např. báseň *Kleslo těžké jarmo*). *Polské dumy* jsou zamýšlením nad Polskem jako národem, převažuje žalostné vyznění básní. Stejně jako český, tak i polský národ má skvostnou historii, ale ta se jeví jako nadobro ztracená a nevidí cesty, jak ji vydobýt zpět. O ztracenosti polského rodu a o neschopnosti budování lepší budoucnosti pro další generace asi nejvěrněji vypovídá báseň *Polák jedině jen mečem*: „Polák jedině jen mečem / pole své zdělává, / že je čas, by oral pluhem- / posud nepoznává. / Polák nedovede stavět, / mění jenom v rumy; / Polák neumí být živu, / jenom umřít umí“.⁵² Do *Básní* je připojen i oddíl *Polské dumky* – zde Furch zpracovává události z polské historie. Ve verších básně *Polský žel* zobrazuje neúspěšné polské povstání roku 1794. V návaznosti na něj Poláci vytvořili legie a pomáhali Napoleonovi. Jejich pomoc jim ale Napoleon neoplatil, byl odvezen na sv. Helenu a polský žel tak trvá dál. Báseň *Služba Napoleonovi* pracuje s biblickými motivy Rachel a Jakuba. Furch tematizuje spojení sil Polska a Francie, za které však Polsko (stejně jako Jakub) nebylo řádně odměněno.

5.1.1 Metrika básní vlasteneckých a historických

Věnujme naší pozornost i metru básní s vlasteneckou a historickou tematikou. Těmto básním, které Furch publikoval v prvních dvou svazcích *Básní V. F.*, dominuje

⁵² ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

metrum trochejské (jedná se o něj v 95 % případů). Většinou jde o třístopý či čtyřstopý ženský trochej. Lze si povšimnout i kombinace čtyřstopého mužského a ženského trocheje (např. *Země česká, krásná země* nebo *Píseň Moravanů*). Metricky pestřejší básně nalezneme v oddílu *Písně hostýnské*. Zde Furch totiž využívá pětistopého či šestistopého mužského trocheje (*Jako Muhamedán, když se modlívá* a *Potomkům českých Vršovců*).

Pro *Písně a balady z války uherské* a oddíl *Polské dumky* můžeme vymezit následující charakteristiku: jednoznačně převažujícím metrem je trochej. Velice často jde o kombinaci čtyřstopého mužského a ženského trocheje, frekventovaný je i tzv. různostopý verš – jedná se o verše, které „dodržují jistou metrickou osnovu, ale liší se rozměrem“.⁵³ Pouze jedna báseň (z celkového počtu 62) je psána dvoustopým ženským jambem (*Vzhůru do zbraně*). Ve sbírce se objevuje také jedna báseň polymetrická (*Přiletěli čápi*; Furch zde kombinuje jamb a trochej). Versolog Miroslav Červenka polymetrii chápe jako „koexistenci několika zřetelně odlišených veršových útvarů“.⁵⁴

V souvislosti s básněmi vlasteneckými a historickými nelze nezmínit báseň *Napoleon v Polsce* (ta byla dodatečně publikována v Koberově výboru Furchových básní). Tato báseň je totiž jediným dokladem, kdy Furch užil jiného metra než trocheje a jambu – daktylu (přesněji řečeno použil dvoustopý mužský a ženský daktyl a také tzv. akatalektický verš, čili nezkrácený, úplný verš⁵⁵; a dále dvoustopý mužský a ženský daktyltrochej a konečně třístopý mužský daktyltrochej). Daktyl je společně s trochejem a jambem jednou z „antických stop, kterou přebírá český sylabotónismus na přelomu 18. a 19. století“.⁵⁶

5.1.2 Strofické a versologické formy básní vlasteneckých a historických

Jako stroficky velmi zajímavé se jeví básně, které nalezneme v oddílu *Písně hostýnské*. Básně *Jako Muhamedán, když se modlívá* a *Potomkům českých Vršovců* svou formou totiž můžeme vnímat jako nositele prvků gazelu. K jeho užití ostatně směřovaly obrozené tendence. Furch v obou případech užil sdruženě rýmovaného šestiverší

⁵³ IBRAHIM R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013, str. 51. ISBN 978-80-7470-051-4.

⁵⁴ ČERVENKA, Miroslav. *Dějiny českého volného verše*. Brno: Host, 2001, str. 244. ISBN 80-7294-015-5.

⁵⁵ IBRAHIM R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013, str. 5. ISBN 978-80-7470-051-4.

⁵⁶ Tamtéž, str. 29.

(aabbcc), které patří podle autorů *Úvodu do teorie verše* k „velmi užívaným strofám“.⁵⁷ Jednotlivé verše mají shodně vždy dvakrát jedenáct, sedm a pět slabik. Tuto formu Furch naplnil např. i v básni *Stál jsem na Hostýně vysokém*. Dle Cvičebnice Korpusu českého verše je gazel „báseň, obsahující radíf (tj. opakující se slovo na konci verše)“.⁵⁸ Furchovy básně to částečně splňují, vždy se opakuje slovo na konci pátého a šestého verše. V ostatních verších je na konci slova užit výrazný koncový rým.

Přidejme ještě další údaje. V průměru jsou básně látky vlastenecké a historické rozděleny do pěti strof. 72 % těchto básní má formu čtyřverší. Méně je zastoupeno šestiverší, minimálně pětiverší a dvojverší. Verš má pak nejčastěji šest slabik. V básni *Český muzikant* počet slabik kolísá mezi sedmi a osmi slabikami, vytváří se tak určité napětí. Báseň *Otázka* má v každém z 20 veršů 10 slabik. Nejvyužívanějším rýmovým schématem je rým přerývaný, dále sdružený a rým střídavý.

Básně ze sbírky *Písně a balady z války uherské* a oddílu *Polské dumky* jsou bez výjimky strofické, ve většině případů jsou rozděleny do čtyř strof. Strofické schéma, které jednoznačně převažuje nad ostatními, je abab(abab); nejhojnější je zde užití strofy osmiveršové a čtyřveršové. Ve zbývajících básních Furch použil pětiverší, vzácně se vyskytuje desetiverší (báseň *Mohyla*) a dvanáctiverší (báseň *Syni Tater*). Ve sbírce nápadně převažuje kombinace verše osmi- a sedmislabičného. Střídají se také verše šesti- a osmislabičné. Z normálu vybočuje použití verše patnáctislabičného (*Den sv. Jiří*) stejně tak jako užití verše šestnáctislabičného ve spojení s veršem osmislabičným (*Plně jasno*). Básně jsou rýmované, nejčteněji odpovídají rýmovému schématu abcb(abcb).

Báseň, která vyčnívá užitým metrem - *Napoleon v Polsce* - je rozdělena do tří strof (schéma aaaaaaabaaa) po dvanácti verších. V básni se realizuje rým střídavý a přerývaný.

5.1.3 Motivy v básních vlasteneckých a historických

Motivy básní vlasteneckých a historických jsou poměrně omezené. Zdá se, že se jednotlivé motivy vracejí neustále v jakémsi kruhu. Jednoznačně převládá motiv boje – ten je doprovázen silnými emocemi (odhodláním, vírou a láskou v národ). Kolektiv, který se do bitvy zapojuje, tak vždy činí s vědomím možné ztráty lepší budoucnosti,

⁵⁷ IBRAHIM R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013, str. 92. ISBN 978-80-7470-051-4.

⁵⁸ http://versologie.cz/cvicebnice/txt_pruvodni.php#gazel [cit. 2016-04-05].

dokonce se bez větších rozpaků smiřuje se svou smrtí, kterou v tomto boji možná bude nutné „podstoupit“. V kontrast tomuto emočně nabitému motivu stojí povětšinou obraz tiché krajiny, vánku, který skoro neslyšeně prostupuje prostorem, historicky důležité bitvě nevěnuje žádnou větší pozornost. Zde se opět můžeme obrátit např. k Máchově *Máji*, Vilém postupně ztrácí všechny důležité hodnoty, nakonec pozbývá i matky přírody, která mu v jeho utrpení neposkytuje žádnou úlevu, mlčí. Za zmínku stojí také motiv pukajících hrobů – ty mají být příznakem právě probouzející se síly. Síla, jež se změnila v prach, opět vstává z mrtvých.

Vlastenectví a vztah k národu je jedním ze stěžejních témat Furchových básní. Vlast je domovem a matkou, je nadmíru důležité v sobě uchovat lásku k národu a neustále o něj pečovat – vytríbený a krásný jazyk český je jednou z možností, jak toho dosáhnout. Péči a starost o vlast v nás má podněcovat i vzpomínka na české dějiny.

5.2 básně přírodní lyriky

Převážnou část tvorby Vincence Furcha tvoří básně povahy lyrické. V této podkapitole se nejprve budeme věnovat básním přírodní lyriky.

Příroda, obdobně jako vlast, je pro lyrický subjekt Furchových básní útočištěm. Pochopitelně je to příroda nadmíru krásná, plná květů a života. Příroda může být chápána jako metafora pro lidský život. Ukrývá v sobě variabilitu celé lidské existence. City, které člověk postrádá v lidském světě, objeví v přírodě. V básních, kde se pracuje s přírodními motivy, je zřejmé jakési propojení člověka a přírody. To, jaká je příroda, ovlivňuje i to, jaký jsem já. Jsem tvořen přírodou – z ní jsem vzešel, a v její hrob také klesne moje mrtvé tělo. Reprezentativním příkladem pro podobně laděné básně je báseň *Příroda*: „Přírodo, všech máti / neustále činná, / věčná, změny plná, / každou dobu jiná- / rozkošnými strachy / plníš svého syna! / Tvůj jsem, tebou zrozen- / tebou, matko, hyna!“.⁵⁹ Pozastavme se u motivu rozkošných strachů. Je to motiv příznačný pro diskurz romantický (konkrétně pak hovoříme o tzv. romantice hrůzy, jež je specifická např. pro poetiku Karla Hynka Máchy), v české literatuře se začíná objevovat od 18. století. Právě estetizace strachu je pak operací, která překračuje hranici romantického vlastenectví, nejde už o kolektivní identitu, ale o subjekt jako takový.

⁵⁹ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

Další báseň, kterou Furch opět nazval *Příroda* a je součástí sbírky *Akordy* (ve svazku *Básně*), se snaží o poodkrytí jejího hlubšího smyslu. Příroda je totiž nepochopitelná a člověkem nepostižitelná, v básních se o ní hovoří také jako o svaté. Je výtvozem Božím, a tudíž nám je prostřednictvím přírody umožněno být s Bohem ve spojení: „Ve přírodě tajné / svatý duch se jeví, / duch k nám mluví květem / a ptačími zpěvy; / Všeduch mluví světem - / zpytuje okem, sluchem, / ve přírodě hledej / stopy ducha duchem“.⁶⁰ Země a příroda je zkrátka posvátným územím, je to matka všeho na světě, je to nekonečný život (básně *Země* či *Nesmrtelnost*).

Obraz přírody je v básních Vincence Furcha spojen např. s motivy luny, jež má moc osvětlovat krajinu, když se ukládá ke spánku. Měsíc je zároveň průvodcem touto krajinou, umožňuje lyrickému subjektu vidět svět v odlišném světle, z jiného úhlu pohledu (*Měsíc vůkol stříbrné hází nití*, *Bledý měsíc vystupuje*). Opět se nám nabízí možné porovnání tohoto motivu v básních Furchových a Máchových. Oba dva básníci lunu nejčastěji spojují s adjektivy jako *bledá* a *jasná*. Posléze i se stříbrným svitem, září. V tomto ohledu jsou si velmi podobní. Ale přece jenom lze najít v užití motivu luny rozdíly. Zdá se, že pro Furcha je měsíc spíše kulisou či dekorací, Máchova luna je více spjata s lidskou existencí. Měsíc v Máchových básních je téměř všudypřítomný, je to středobod noci, je to ten, který nad lyrickým subjektem neustále bdí (a v době čarovné noci se také stává svědkem různých událostí, např. básně Hrobka králů a knížat českých). Luna, stejně jako u Furcha, osvětluje tmavý prostor a vstěpuje mu novou, dříve neznámou tvář, ale zároveň je také povýšen na lidskou bytost. Jako příkladem nám může posloužit báseň *Měsíček*, ve které je měsíc vnímán jako objekt, který roní slzy pro svou milenkou, jež po celý svůj život marně hledá. Obdobně je vystavěna i báseň *Iduna*. Ve verších Furchových luna takovouto funkci nezastává.

Dále příroda figuruje v pozici sjednotitele (*Rovnost*). S přírodou a zemí je neodmyslitelně spjat motiv jara – ten je obrazem nového začátku, propukající síly a naděje (*Hnedky uvidíš své divy*, *Z hluboka*). Objevuje se také motiv stromu jako symbolu života (*Dávných snů viděl jsem státi*).

Příroda se tedy jeví býti průsečíkem lidské existence a všech důležitých životních pocitů – je kolébkou života, pocitem bezpečí, domova, lásky, klidu a

⁶⁰ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

rovnováhy, víry a síly, má moc utišit a zmírnit bolest, se kterou se člověk ve svém každodenním životě potýká.

5.3 básně milostné a reflexivní lyriky

Významnou část Furchova díla tvoří básně povahy milostné a reflexivní lyriky. Usiloval tedy o to psát lyriku v celém možném rozsahu. Nepreferoval pouze příležitostné básně (napsal jen jednu jedinou, báseň nese název *Píseň Lojzincina* a napsal ji při příležitosti pohřbu své sestřenice, která zemřela). Z hlediska proporce výrazně nepřevažuje jeden určitý typ lyrických básní, jejich četnost je více méně vyrovnaná. Verše milostné a reflexivní lyriky jsou součástí cyklů *Plané růže* a *Rozličné básně*. Dále sbírek *Akordy* a *Malby sépiové*.

Milostný cit je pro lyrický subjekt Furchových básní jedním z nejdůležitějších životních pocitů. Patřit někomu a být druhým člověkem milován totiž může být naplněním celého lidského života. Oporou pro tuto interpretaci nám může být báseň *Láska*, kterou Furch otiskl ve sbírce *Akordy*: „Láska všech královna, / nad ní v světě není, / věčně sobě rovna, / ač se věčně mění, čarodějně činná / tisícerym tvarem, / nikdy nejsouc jiná / roste svárem, žářem“.⁶¹ Báseň dále pokračuje: „Prázdný je ten život, / cíle ni neznáme, / náhradu jen v tobě, / krásná lásko, máme. / Ty otvíráš naší / duši hvězdné světy, / ty nám na zem bídnu / házíš nebe květy“.⁶² Láska tedy může být stejně jako příroda člověku útočištěm, oplývá stejnými krásami, ukrývá v sobě život. Příroda je ve Furchových básních výlučně spojena s kladnými pocity, což už ale neplatí pro lásku. Ta i přes to, že je smyslem života, v sobě přináší spoustu bolesti. Právě neopětovaná láska je pak velkým tématem Furchovy milostné lyriky. Lyrický subjekt vždy pociťuje hluboké city ke svému protějšku, naplňují ho slastnými pocity, touží po kontaktu a sblížení, ale to vše je nakonec překryto skutečností, že tato láska zůstane navždy neopětována (např. básně *Potkání se*, *V bíláňadra vile klesla*, *Když jsem v tvé modré oči hleděl*, *Památka*). Tyto básně tak přinášejí nové pocity – zklamání, osamění a bolesti. Z něčeho tak krásného jako je milostný cit tak nikdy nevzejde nic krásného a šťastného, zbývá jen neklid a trápení, do kterého je lyrický subjekt uvrhnut a marně se snaží najít východisko. Touto subjektivně romantickou představou disharmonie lásky jako estetické záležitosti se Furch plně obrací k máchovské tradici Zkušenost

⁶¹ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

⁶² Tamtéž

neopětované lásky je velmi významná, tvoří podstatu člověka. Tato představa je opět pevně ukotvena v romantickém diskurzu, pro umělecký koncept klasicistní by však byla naprosto nepřijatelná. Po uvědomění si skutečnosti, že přání být milován někým druhým zůstane nevyslyšeno, se lyrický subjekt uchyluje ke snění, vzpomínkám na minulost, volá po osvobození z těchto pocitů a nakonec přichází smíření a rezignace – přijmutí samoty. Pro příklad můžeme uvést verše básně *Také já znám lásku*: Byl jsem v lásky ráji/snil jsem o milosti/zůstal mi po máji/sen o blaženosti.

Furch v básních milostné lyriky často pracuje s motivy srdce, růže, luny, bouře, jezera, slavíka (či slavičího zpěvu), máje, hvězdy, noci. Jeho poezie tedy pracuje se základními romantickými motivy, které jsou charakteristické i pro další romantiky. Zajímavý je např. motiv sochy, který použije v básni *Kdo by tajil, že jsi krásná?*; studený kámen, ze kterého je socha vytvořena reprezentuje ženu, do které je lyrický subjekt zamilován, ale její city k němu budou vždy chladné.

Verše reflexivní lyriky uzavírají okruh tematického zaměření básní Vincence Furcha. V mnohém jsou tyto básně podobné básním milostné lyriky, vyjadřují opět pocity zklamání a osamění, snaží se o nalezení nějakého hlubšího smyslu života. Když láska tento pozemský život nenaplnila, co ho završí? Jsou to úvahy o půvabech ženy, ale i o krásách země a přírody. O čase a smrti. Je to hledání cesty ke klidnému životu, k přijmutí sebe sama.

Pro Furcha je člověk bytostí, která bloudí. Po celý svůj život hledá správný směr (např. báseň z cyklu *Plně růže Jakmile zima nastane* nebo *Zámky v povětrí*). Neustále se tato bytost ptá a pídí po smyslu života, o tom vypovídá pro příklad báseň *Živobytí*: „Živobytí, co jsi? / Lesklá perla rosy, / pochodeň hořící, / v popel se měnicí. / Zpěv slavičí v háji, / květ překrásný v máji, / jasný den, noc temná- / pohádka tajemná“.⁶³ Ano, život pro lyrický subjekt skrývá mnohá tajemství a právě na této životní cestě je objevuje. S podobnou látkou pracuje i báseň *Nesmrtelnost* – Furch zde opět využívá motivu růže. Ta je symbolem života; života, který sice uvadá a mění se v prach, ale na jaře z tohoto prachu opět vzejde nový květ, tudíž i nová existence. Převládá tak pocit, že život, ač je opředěn velkým tajemstvím, je věčný. Lyrický subjekt se také snaží zodpovědět otázku, co přichází po smrti? V básni *Vystupuje a zachází* Furch použil motiv slunce v porovnání s lidskou existencí. Slunce každý den zapadá a zase vychází,

⁶³ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

jak je to ale se životem? Závěrečné verše básně zní následovně: „Když se loučí tělo s duší, / zdaž ji zkáza uchvátí, / nebo-li se navrátí?“. ⁶⁴ Z básně vyvstává jasná touha dozvědět se, co leží za tímto životem? Je to další život? Zdá se ale, že lyrický subjekt nakonec přijímá fakt, že lidský život logicky končí smrtí a že každý jedinec nakonec spočine v hrobě. Jasně to vyplývá i z básně z cyklu *Plané růže*, která se jmenuje *Cíl se hlukem nedosáhne*; závěrečná strofa zní: „Tíše člověk na svět přijde, / potichu ze světa vyjde, / tíše klesne v tichý hrob, / tichý nad ním nebes strop“. ⁶⁵ Smrt v sobě ale nenese pouze pocity melancholie a smutku, v některých básních je spíše optimisticky pojata. Konkrétně v básni *Na hřbitově*. Hřbitov zde není vyličen jako místo temné, strašidelné. Naopak je to prostor rozkvetlý, v plném jarním květu. Básni dominuje obraz lyrického subjektu, jenž v ruce svírá lebku, kterou si „vypůjčil“ v kostnici a ověňuje jí hlavu věncem. K tomu zpívá lebce píseň. V poslední sloce se nakonec tento výjev opakuje, jen se vymění aktéři – duch, který jako by vystupoval z lebky, ověňuje hlavu lyrickému subjektu. Ten je tím naprosto uhranut, zaplavují ho pocity radosti. V tomto můžeme vidět skon v naprosto odlišném světle, člověk jej bez skrupulí přijímá. Třetím způsobem zobrazení smrti v básních Vincence Furcha může být báseň *Lůžko poutníkovo*. Zbloudilý poutník hledá místo, kde by přes noc složil hlavu, v lese po nějaké době zahlédne „hvězdné“ světlo, které ho navádí určitým směrem. Nakonec se ukáže, že ho zavedlo do bažiny. Báseň pak příznačně končí zvoláním „Zde, poutníku, / lůžko tvé!“. ⁶⁶

Furchovy básně s povahou reflexivní lyriky se dále zamýšlí např. nad plynutím času, nadějí, sněním nebo neustálou proměnou světa. Pro tyto verše jsou poměrně typické romantické motivy, připomínají i motivy blízké poezii Karla Hynka Máchy – sen, rozervanectví, máj, anděl či poutník. Pouze okrajově se dotýká tématu víry v Boha. Spíše než v něj věří v sílu konkrétní osobnosti a přírody. Zdá se, že ta víru v Boha plně nahrazuje.

Pro básnickou sbírku *Malby sépiové* jsou příznačné básně kratšího rozsahu, snoubí v sobě látku přírodní, milostné a reflexivní lyriky. Opakují se mnohé z výše zmíněných motivů. Básně pojednávají o kontrastu mezi dnem (který člověku přináší

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

⁶⁶ ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online]. © 2005-2007 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

starosti) a noci (která má na lidského jedince tajemnou moc). Sleduje cestu poutníka, jenž je znaven svým životem. Hovoří o rozporu mezi snem a skutečností, lyrický subjekt volí žití ve snu z toho důvodu, že jej ušetří trápení. Jsou to verše o souznění s úchvatnou přírodou, harmonií ducha, těla a přírody, o touze a životních cílech, osudovosti a prchlivosti života. O lásce, která naplňuje lidský život, ale zároveň působí velké zklamání a vede člověka k bytí v osamělosti.

5.3.1 Metrika básní lyrické povahy

Na počátku kapitoly jsme se zabývali tvarem Furchových básní s tematikou vlasteneckou a historickou, nyní se souhrnně ohlédneme za formální stránkou básní lyrických. Pomyslně rozdělme toto shrnutí na dvě části: v té první části shrnutí jsou zohledněny ty básně lyrické povahy, které Vincenc Furch publikoval v prvním a druhém svazku *Básní V. F.* V druhé části pak jen ty, které byly v Kobrově vydání *Básní* (1874) dodatečně publikovány po Furchově smrti (míníme tím tedy sbírku *Akordy a Malby sépiové*).

První svazek *Básní V. F.* můžeme z hlediska kompozice označit za jednotvárný. Naprostá většina básní je psána kombinací čtyřstopého mužského a čtyřstopého ženského trocheje. Zaměřme se proto opět na básně, jenž nějakým způsobem z prvního svazku *Básní V. F.* vyčnívají, vymykají se obvyklému tvaru, který jsme popsali výše.

Mezi neobvyklé můžeme v této sbírce zařadit pro příklad báseň s názvem *Zelený strom plný květů*. Sice plně odpovídá typické charakteristice strofy, verše a rýmu (viz podkapitola níže), ale verš se navíc vyznačuje tím, že je polymetrický a různostopý. Konkrétně se jedná o třístopý ženský a čtyřstopý mužský jamb, dále o čtyřstopý ženský a mužský trochej. Jedinečné jsou také tři básně *Strážný anjel můj mne k tobě*, *Vítej jarní bílá růže* a *Když mrazivý dech na podzim* – jsou totiž psány osmislabičným nerýmovaným trochejem.

Pro druhý svazek *Básní F. V.* je typické metrum trochejské. Pouze 12% básní užívá jambického metra (a jsou to již výše zmíněné básně čerpající vlasteneckou a historickou látku). Básně lyrické povahy jsou psané výhradně trochejským metrem (zejména tří- a čtyřstopým). I přesto, že nejfrekventovanější je tří- nebo čtyřstopý trochej, vyskytují se v tomto svazku i básně realizované dvou-, pěti- či šestistopým trochejem (*Lůžko poutníkovo*, *U jezera v lese*, *Atomy*).

Oba dva svazky *Básní V. F.* jsou zvláštní i vnitřním členěním, přesněji řečeno jakékoliv vnitřní členění jim chybí. Sbírkky nejsou kompozičně rozlišeny, jednotlivá témata, básně různé povahy jsou tak propojené v jeden celek.

Druhá část našeho shrnutí se dotýká *Básní* vydaných v roce 1874 Ignácem Leopoldem Koberem. Do nich zařadil i sbírky *Akordy* a *Malby sépiové*, které Furch za svého života nepublikoval. Metriku sbírky *Akordy* bychom mohli popsat následovně: sbírka disponuje použitím jediného druhu metra a to třístopým ženským trochejem, Furch se tak distancuje od užití různých kombinací meter a jejich délky (což je příznačný znak pro ostatní sbírky).

5.3.2 Strofické a versologické formy básní povahy lyrické

Pro první svazek *Básní V. F.* je typické, že se jedná hlavně o básně stroficky členěné, zřídka do více než tří strof. Ty pak v součtu celkově čítají čtyři verše. V minimálním počtu zde Vincenc Furch užil dvojverší (např. *Mine den – už se odívá růže*) nebo devítiverší (*Hovor růží*). Opět nejčastější je střídání osmislabičného a sedmislabičného verše. Strofické schéma, které jednoznačně převažuje, má podobu abab. Furch hojně užil střídavého, sdruženého a přerývaného rýmového schématu. Ostatně první a druhá strofa většiny básní se často vykazuje rýmem střídavým, závěrečná sloka pak rýmem sdruženým.

I v prvním svazku nalezneme odchylky od běžné strofické a versologické výstavby básně. Můžeme zde například vyčlenit drobnou skupinu básní, které se vyznačují zajímavou versifikací: liší se počtem slabik ve verši, strofy jsou více než čtyřveršové (*Nepovím* či *Hovor růží*). Ojedinele se mezi ostatními jeví báseň s názvem *Přetržené mlčení*. Zde je motiv Damoklova meče zpracován ve variaci na antickou strofu.

Druhý svazek *Básní V. F.* je stroficky pestřejší (již dříve zmíněné frekventovanější užití gazelu, oddíl *Písně hostýnské*). V mnohém jsou si oba dva svazky podobné, přece jenom ale není druhý svazek monotónní do takové míry jako svazek první. Čtyřverší opět dominuje z hlediska kvantity, dvojverší se téměř nevyskytuje. Délka básní ve většině případů nepřesahuje rozmezí čtyř strof. Převažujícím strofickým schématem je schéma aaaa. Nejužívanějším typem rýmu je rým přerývaný, následuje rým střídavý a sdružený. Výraznější změnu vykazuje oproti prvnímu svazku délka verše. Furch zde téměř nevyužívá spojení sedmi- a osmislabičných veršů, verš je buď

osmislabičný, nebo šestislabičný (zjevný je právě nárůst sylabického verše kratšího rozsahu).

Stejně jako v případě svazku prvního se i ve druhém svazku pozastavme u básní, které jej nějakým způsobem ozvláštňují. Vincenc Furch do svazku zařadil několik básní ve tvaru gazelu (např. *Na hřbitově*, *Vypovězená láska*). Pro tento typ básní užívá různostopého metra. Furch si ve druhém svazku poměrně zajímavě pohrává s šestiverším. Jako reprezentativní příklad nám může v tomto případě posloužit báseň *Modré a černé oči* – šestiverší složené ze dvou rozšířených modulů (aab). Taková strofa je považována za jednu ze základních podob šestiverší, označuje se také jako jednoduchá).⁶⁷ V první a druhé sloce vždy čtyřslabičné verše končí na substantivum ‚oči‘. Rýmové schéma naplňuje podobu (aabaab). Básně *Lůžko poutníkovo*, *U jezera v lese* a *Atomy*, které již vyčnívají užitím neobvyklého metra (jak bylo pojednáno v podkapitole výše), jsou pozoruhodné i velmi rozdílnou délkou verše – jejich rozmezí se pohybuje ve škále od trojslabičných až po dvanáctislabičné verše. Ve svazku je pouze jedna jediná báseň nerýmovaná a to báseň *Návrat*. Ta vyčnívá i delším rozsahem než je v tomto svazku obvyklé.

Co je z hlediska užitých strofických a versologických forem charakteristické pro výbor *Básně*? 62% básní v právě zde publikované sbírce *Akordy* je strofických, můžeme tak vypožorovat Furchovu počínající tendenci k útvarům nestrofickým. U básní strofických se uplatňuje pouze jedno strofické schéma a to schéma aaaaaaaa. Bez jediné výjimky čítají všechny básně osm veršů. Oktosylab má vždy šest slabik. Z hlediska nejužívanějšího rýmového schématu nedochází k žádné výrazné změně oproti ostatním básním z Furchovy tvorby – opět převažuje rým střídavý a přerývaný, zběžně se objevuje rým sdružený.

Furchova poezie, kterou představují hlavně dva svazky básní z roku 1843 a 1844, byla jen na drobné až nepatrné výjimky strofická. To ovšem neplatí o sbírce *Malby sépiové*; tato sbírka básní totiž stojí na zcela opačném pólu. *Malby sépiové* jsou tvořeny celkem 61 básněmi, 58 z nich je nestrofických, čímž se výrazně odlišuje od ostatních sbírek (vyjímají se jen básně s názvem *Když melancholie*, *Jinochu jest úzko* a *Tichá, bledá, věčná*). Kromě těchto právě zmíněných básní všechny ostatní sestávají

⁶⁷ IBRAHIM R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013, str. 92. ISBN 978-80-7470-051-4.

z osmiverší, to „patří k nejužívanějším složeným strofám“.⁶⁸ Furch užil různé tvary rýmu pro toto osmiverší, nejfrekventovanější jsou následující schémata: abcbabab, abcbabcb a také abababab. Dalším zajímavým znakem této sbírky z hlediska formy může být i fakt, že délka každého verše nepřesahuje šest slabik. V celé sbírce je pouze jediná báseň, jejíž verše mají méně než šest slabik – totiž verše básně *Síla lidská* mají shodně po čtyřech slabikách. Právě tato báseň je jako jediná psaná dvoustopým ženským trochejem, zbylých 60 básní je psáno trojstopým ženským trochejem.

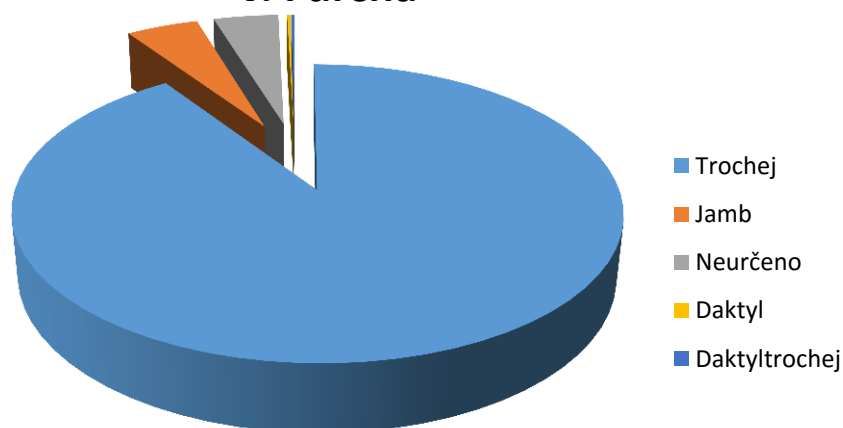
5.3.3 Porovnání metriky, strofických a versologických forem básní vlasteneckých a historických s básněmi lyrické povahy

V závěrečném porovnání tvaru básní vlasteneckých a historických a básní lyrické povahy můžeme tvrdit, že básně první skupiny jsou rozmanitější z hlediska užitého metra. Vedle trocheje je to i jamb, který se jen velmi vzácně objevuje u básní lyrické povahy. Délka verše, jejich počet a strofika se výrazně neliší, i když později ve Furchově díle můžeme jasně spatřovat např. odklon od užití čtyřverší, které tak výrazně dominovalo prvnímu svazku *Básní V. F.* A dále také fakt, že poezie, kterou Furch napsal v posledních letech svého života, velmi výrazně směřuje k nestrofickému tvaru.

Ohlédněme se ještě krátce za metrickou stránkou Furchových básní. Chceme-li souhrnně zhodnotit, jaká metra jsou ve Furchově poezii nejčastěji zastoupena, pomůže nám náhled do níže přiloženého grafu, který jsme sestavili s pomocí Databáze českých meter. Celkově bylo analyzováno celkem 446 básní, které Furch publikoval v rozmezí let 1843-1874. Při pohledu na graf je zjevné, že jasně převažujícím metrem je opravdu trochej (Databáze českých meter uvádí, že celých 404 básní je psáno tímto metrem, v přepočtu na procenta 91%). 21 básní disponuje metrem jambickým (5%). 19 básní databáze vyhodnotila jako básně, u kterých nelze určit, jakým metrem jsou psány – my však víme, že se jedná o básně, které mají formu gazelu (necelých 5% básní). Zanedbatelná je pak hodnota básní užívajícího jako metra daktylu či daktylurocheje (necelé 0,5% básní z celkového počtu).

⁶⁸ IBRAHIM R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013, str. 93. ISBN 978-80-7470-051-4.

Procentuální zastoupení meter v básních V. Furcha

5.3.4 Motivy v básních lyrických

V neposlední části se musíme pozastavit nad nejfrekventovanějšími a nejméně výraznými motivy Furchových básní lyrických. Dotkli jsme se jich již v průběhu kapitoly, podívejme se na některé z nich však ještě jednou. Veskrze jde o typicky romantické motivy. Výrazný je pro Furchovu poetiku bezpochyby motiv krajiny, přesněji řečeno snové krajiny, do které chce subjekt uniknout, a setrvání v tomto prostoru je jako žití v odvrácené podobě reality (zjednodušeně řečeno tento motiv můžeme chápat tradičně jako sen). Tato krajina má pro lyrický subjekt jasné a konkrétní obrysy, ale je nutno si uvědomit, že je to krajina těžce dosažitelná. Neustále subjektu uniká a možná právě proto se subjekt uchyluje ke stálému snění o ní. Je to svět, který pouze odráží představu nějakého jiného ideálního, vysněného světa. Motiv této tzv. snové krajiny je příznačný i pro několikrát zmíněného Máchu.

Pro romantiky obecně je podstatná také otázka času, jeho plynutí. I Furch se k ní ve svých básních několikrát vyjadřuje (reprezentuje jej např. motiv kapky vody, která v jednom momentě stéká, pohybuje se, ale záhy se vsakuje, vypařuje, mizí – tedy přestává existovat). Lyrický subjekt žije s tíživým vědomím, že život je konečný, existence je ohraničena. Znovu je tu patrná blízkost s Máchou. Aleš Haman tento stav právě v kontextu s ním popisuje následovně: „Z této nihilistické pasti nebylo pro Máchu úniku, zbývala mu věčná touha po absolutnu, po věčném trvání, které je člověku jako tvorů pozemskému nedosažitelné, a právě tato nikdy nenaplněná touha je rysem příznačným pro romantickou duši, pro to, co německý filosof Hegel nazývá „nešťastné

vědomí“.⁶⁹ Přesně tak může být chápána i touha lyrického subjektu Furchova. S právě zmíněnou nesmrtelností, věčností je v lyrických básních propojen poměrně četný motiv zámku. Tento zámek je opět jakousi vidinou této vytoužené nesmrtelnosti, ale jak naznačuje třeba právě Furchova báseň *Zámky v povětrí* – je to vidina vzdálená, nepolapitelná, neustále v pohybu, neustále se vzdalující člověku smrtelníkovi.

Z přírodních motivů je velmi dominantní motiv moře. To v sobě postihuje celý svět a je tak tvořen různými protiklady. Má vždy dvě tváře, jedna je v zásadě vnímána pozitivně, druhá negativně. Vyjadřuje klid, velkolepost, tajemnost, lásku. Na druhé straně je to hrůza, neklid, nepředstavitelná hloubka a s ní provázaná ztracenost a jistá neukotvenost. Na stejném principu je vystavěn motiv slunce či větru.

Připomeňme dále i motiv hvězdy, který je velmi podobný výše zmiňovanému motivu luny. Avšak hvězda má hned několik možných funkcí – vystupuje jako naděje, je světlem ve tmě, má čarovnou moc, chápeme ji také jako naději, východisko. Stojí v blízkosti snové krajiny, může se jevit jako vzpomínka na něco minulého. Do velmi podobných obrazů je vestavěn také častý motiv květu. Ten nás přivádí blíže k motivu růže, který ve Furchových lyrických básních nechybí. Růže je symbolem krásy, několikrát si ji subjekt spojuje přímo s milou dívkou. O něco výrazněji se ale růže vyskytuje jako symbol nesmrtelnosti. Její okvětí sice uvadne, ale její prach se opět promění v růži novou, neméně krásnou.

Dalším častým motivem je motiv mraků, ve kterých se subjekt snaží vidět vzdálené vzpomínky, své touhy. S tímto motivem se váže blízkost nebe samotného, to často reflektuje vnitřní rozpoložení subjektu (vyjasněné x nevyjasněné). Zmiňme také motiv mlhy, který znázorňuje ohraničení nějakého prostoru, do kterého je problematické vstoupit. Kontury tohoto prostoru jsou pro lyrický subjekt nejasné, a tak rozvažuje, zda-li ho prozkoumat či nikoli. Motiv trávy, který v určitém slova smyslu symbolizuje život samotný, na druhou stranu je to ideální místo pro snění. A konečně také motiv máje – je to další místo, kam subjekt utíká ve vypjatých životních situacích, snaží se zde zahnat své žaly. Je to svět sám o sobě probouzející v člověku vůně a barvy.

Posunuli jsme se více směrem k motivům milostné lyriky, z nich zmiňme klasický motiv srdce. Opět se vztahuje k vášnivým emocím, jenže vyústění této lásky je

⁶⁹ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. Praha: Nakladatelství ARSCI, 2010, str. 115. ISBN 978-80-7420-011-3.

jen zřídka idylické. Srdeční sval je nakonec naplněn trýzní, bolest se zdá být nekonečná. Odehrává se v něm bouře a lyrický subjekt touží jen po jejím utišení. Srdce je ztracené, utonulé v moři. Furch jej často užívá také ve spojení s bílými ňadry milenky. Dívka, které je láska určena, je vystihnuta velmi stroze. Někdy na sebe bere podobu víly, která láka svým zpěvem, jindy je však charakterizována jen jako nádherná a mladá. O to zajímavější je pak motiv černých dívčích očí, ve kterých se odráží blesky bouře – představují určitou výstrahu, které by si měl být lyrický subjekt vědom. Žena ale ve Furchových básních není jen milenkou, nýbrž i matkou. Tu vidí zejména jako „stvořitelku“, jako dárkyni života. Z tohoto pohledu se vyjímá báseň *Stará žena*, kde je naopak na ženské pohlaví pohlíženo z druhé strany – plynutí času se podepsalo na jejím vzezření, doslova se její tělesná schránka proměnila v ruinu (též můžeme vnímat jako klasický romantický motiv) a vidina věčně mladého života se vytrácí.

Podobně jako ostatní romantici, i Furch naznačuje existenci nějakého jiného vzdáleného universa, které nás přesahuje. Činí tak zejména ve své poslední sbírce *Malby sépiové* a to v momentech, kdy medituje nad veskrze těžkým údělem člověka. Vyjadřuje touhu stát se součástí toho „druhého“ světa, ale jak přesně tento svět vypadá, nám nesděljuje. Avšak už vůbec jeho možná existence je podstatná.

Ze zajímavých motivů připomeňme motiv harfy. Ta pravděpodobně představuje jakýsi most do minulosti, hraním na ní se člověk může propojit se svými vzpomínkami. S tímto motivem souvisí motiv strun a akordů. Například v básni *Prosba básníková* je tento motiv nejzřetelnější. Srdce lyrického subjektu je naplněno rozličnými pocity, ty poté skládá v akordy a na základě těchto akordů hraje na struny. A prostřednictvím těchto tónů usiluje o nalezení vnitřní harmonie. Tedy snaží se vypořádat takovou kombinaci akordů, která by po zahrání na zmíněné struny vytvořila dokonalou melodii. Nutno dodat, že jde o velice náročný „úkol“, není-li to dopředu zřejmé, že takřka nemožný, protože lidské pocity se neustále proměňují. Jednou se také objeví motiv tzv. rajského ptáka. Ten symbolizuje okouzlení životem, které ale zpravidla rychle vyprchá.

Na konec kapitoly bychom rádi připojili několik pozoruhodných básnických obrazů, např. „kruhy věčných světů“, „moje srdce dme se jako luna plná“, „hvězdné nebe vnady“, „probírám tvé vlasy jako mraky černé“, „zelená noc lesů“, „tajné kruhy bolu“, „když melancholie rouchem svým mě kryje“, „do nebe bych sáhnul rád svým

rýmem smělým“, „proměnným jsa kaleidoskopem těšíš oko v tebe zirájící“ nebo „růžořetězem jsi, perlověncem“.

Povaha děl básníka Vincence Furcha je rozmanitá. Dotýká se většiny důležitých témat. Část Furchových básní se soustřeďuje na látku vlastenectví a z nich vyplývajících témat (mateřský jazyk, národní duch, víra a oslava národa). V pomyslné druhé, rozsáhlejší části, pak převládají verše přírodní, milostné a reflexivní lyriky.

Závěr

Naše bakalářská práce si především kladla za cíl pokud možno komplexně představit čtenářům téměř zapomenutého básníka Vincence Furcha. Cílem nebylo pouze popsat události jeho života, ale také jsme nemalou část své pozornosti směřovali k recepci jeho díla, potažmo recepci života. Zdrojem se nám v tomto ohledu stala hlavně dobová periodika, sekundární literatury o básníkovi není mnoho. Do práce jsme dále připojili podkapitulu, jež si za hlavní cíl vytyčila vytvoření přehledu Furchových vydaných děl. Na tuto část pak navázal text, ve kterém jsme s pomocí Souborného katalogu České republiky sestavili graf, ve kterém čtenář této práce může sledovat frekvenci vydávání Furchových děl od počátku jeho publikační činnosti až do prvního desetiletí 21. století.

Dalším stanoveným cílem byla komparace trojice knižních edic, jež o Vincencovi Furchovi vyšly v minulosti. Práce spočívala v důkladném nastudování jednotlivých edic, aby tak mohly být shledány znaky, ve kterých se jednotlivé výběry shodují a ve kterých nikoli. Důraz byl primárně kladen na distinktivní znaky. Své shromážděné poznatky jsme se pak právě v této kapitole snažili popsat.

V rozsáhlejší části bakalářské práce nazvané Povaha básní Vincence Furcha jsme směřovali k následujícím cílům: uvědomit si, s jakým charakterem básní se v tvorbě Vincence Furcha můžeme setkat. Dle toho jsme poté vymezili jednotlivé podkapitoly, ve kterých jsme usilovali o postihnutí stránky metrické, versologické, strofické a motivistické. Tato část bakalářské práce je v porovnání s pomyslnou první částí práce do vyšší míry otázkou interpretace básníkovy díla. Jako primární literaturu jsme využili Furchových svazků básní, popřípadě jsme ji doplnili o básně zařazené ve výboru *Básně* z roku 1874. Ve spojitosti s analýzou metriky básní, strofických a versologických forem jsme plně využili publikace *Úvod do teorie verše*. Díky této kapitole jsme nyní schopni vydělit zásadní tematické okruhy, ve kterých se básně Vincence Furcha pohybují.

Dále jsme postihli, jakým způsobem jsou jeho básně ve většině případů komponovány. Jakým disponují metrem, veršem či rýmem. Pokud se některá z básní tomuto „tradičnímu“ schématu vymykala, nebo byla výjimečná z nějakého jiného důvodu, její zvláštnosti jsme náležitě popsali. Z hlediska užitých básnických motivů

jsme se zaměřili opět na stanovení těch nejfrekventovanějších, neobvyklé motivy jsme opět v rámci kapitoly nemohli opomenout.

Tato bakalářská práce se tedy snaží poukázat na jistě pozoruhodnou osobu básníka Vincence Furcha a zejména pak na jeho poezii.

Seznam použité literatury

Primární literatura⁷⁰

ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online].

© 2005-2007 Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

Sekundární literatura

BARTUŠEK, Antonín. *Plná luna*. Brno: Blok, 1974.

ČÍLEK, Václav. *Sépiové malby*. Praha: Dokořán, 2006, ISBN 80-7363-034-6.

ČERVENKA, Miroslav. *Dějiny českého volného verše*. Brno: Host, 2001, ISBN 80-7294-015-5.

HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. Praha: Nakladatelství ARSCI, 2010, ISBN 978-80-7420-011-3.

HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849-1885*. Praha: Vydavatelské družstvo moravsko-slezské revue, 1911.

IBRAHIM R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013, ISBN 978-80-7470-051-4.

JUNGSMANN, Josef. *Historie literatury české*. Praha: Museum království českého, 1825.

SVOBODA, Karel. *Vybrané básně*. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1917.

Periodika

Hlas. Praha, 1864, roč. III, č. 15.

Moravská orlice. Brno, 1864, č. 5.

Ohéralův Týdeník. 1848, str. 35.

VLČEK, Jaroslav. Vincenc Furch, několik poznámek od Jaroslava Vlčka. *Listy filologické*. Praha: 1904, roč. 31.

ZÁKREJS, František. Vincenc Furch od Františka Zákrejse. *Osvěta*. Praha: 1873, roč. I.

⁷⁰ Všechny v práci použité básně Vincence Furcha jsme citovali za pomoci České elektronické knihovny, kde jsou on-line dostupné oba dva svazky *Básní Vincencia Furcha* (1843, 1844) a také Koberův svazek Furchových *Básní* (1874). Z tohoto důvodu uvádíme v Primární literatuře odkaz na webový portál České elektronické knihovny.

Prameny

ČESKÁ ELEKTRONICKÁ KNIHOVNA: Ústav pro českou literaturu AV ČR [online].
© 2005-2007 Dostupné z: <http://www.ceska-poezie.cz/>

PLECHÁČ, P. – IBRAHIM, R. – ŘÍHA, J.: Úvod do teorie verše – cvičebnice (Ústav
pro českou literaturu AV ČR: Praha [online]. © 2014), dostupný z
<http://www.versologie.cz>

Obrázková příloha

(Zámek Krasnice; foto autora)

(Zámek Krasnice; foto autora)

(Park zámku Krasnice, pohled na nádvoří zámku Krasnice; foto autora)

(Hrob Vincence Furcha na hřbitově sv. Anny v Telči; foto autora)

(Město Telč, náměstí Zachariáše z Hradce; foto autora)